

ZPRÁVY O STAVU FAR PRAŽSKÉ ARCIDIECÉZE Z ROKU 1650

Zlatuše Kukánová

Polovina 17. století je v českých dějinách počátkem období života obyvatel v zemi osvobozené od cizích vojsk, ale třicetiletou válkou hospodářsky i morálně rozvrácené zemi. Snahou vládnoucích světských i církevních orgánů proto bylo získat co nejucelenější přehled o situaci v Českém království. Svědčí o tom celá řada nově vzniklých a dochovaných pramenů světské i církevní provenience, jež informují o ekonomické situaci a náboženském smýšlení v zemi.¹

Katolická církev měla zájem na převedení zbytku obyvatel ke katolické víře a nemělo jí v tom už nic bránit. Jestliže za války ztrácela pracně dobyté pozice v oblastech, kterými procházela protestantská vojska, mohla teď pomalu a systematicky získávat věřící na svou stranu. K tomu, aby její práce byla účinná, musela znát dobře situaci v celé arcidiecézi a zároveň musela vycházet z činnosti, která se v předchozí době osvědčila a nesla své ovoce. Práce v jednotlivých krajích a oblastech byla rozdílná především s ohledem na odlišné ekonomické podmínky a působení náboženských vlivů ze sousedních zemí.² Církev sama si byla vědoma toho, že na změnu smýšlení a cítění nebude mít vliv arcibiskup, konzistoř ani vikář, kteří byli prostým obyvatelům příliš vzdáleni. K formování názorů obyvatelstva hodlala využít nejnižší články své organizace - faráře. Ti se mohli neúčinněji zasadit o prosazování církevního učení, protože byli v pravidelném styku se svými farníky a stáli při nich v dobách dobrých i zlých.

Pohled do vlastních řad byl vedle nejrůznějších přehledů o katolickém a nekatolickém obyvatelstvu jedním z hlavních úkolů. Arcibiskup Harrach se při zjišťování situace na farách mohl opřít nejen o svoje bohaté pětadvacetileté zkušenosti z předchozího období, ale o výsledky práce předchůdců.³ První systematické zprávy o stavu far arcidiecéze po bělohorské bitvě vznikly v roce 1624 s cílem získat přehled o obsazenosti far a nekatolické duchovní nahradit katolíky.⁴ Na ně potom po vydání Obnoveného zřízení zemského navázaly další vizitace, které se potom v krajích kromě klasických vizitačních povinností soustředily na nekatolickou šlechtu a královská města. Protokoly se také věnovaly otázce zajištění ekonomického zázemí farářů ze strany patronů.⁵

V roce 1630 byl arcibiskupem jmenován generální vizitátor, kterému byla Harrachem delegována veškerá pravomoc. Zprávy, vzešlé z činnosti určené vizitační komise i místních duchovních v roce 1630 i následujícím, obsahovaly nejen informace o stavu far, ale také o hmotném zajištění kostelů, jejich vybavení i přestavbách.⁶ Při této příležitosti vznikaly další písemnosti potřebné pro fungování katolické církve - zповědň seznamy.⁷ Celý pracně budovaný systém se zhroutil po vpádu saského vojska do Čech a do Prahy. V průběhu třicátých a čtyřicátých let procházející vojska rabovala a vypalovala katolické kostely, vyháněla nebo zajímala katolické faráře a obsazovala fary nekatolickými duchovními. V této době sice došlo k některým pokusům o vizitace, ale byly to vždy jen záležitosti několika krajů či panství, nepodávající přehled o celkovém stavu arcidiecéze.⁸ Svou roli tu kromě válečných událostí sehrál pravděpodobně napjatý vztah církevní a světské moci. Přesto se arcibiskup a konzistoř snažili drobnými kroky o upevnování pozic katolické církve.⁹

Možnost navázat na předválečné vizitace se objevila na počátku padesátých let 17. století, bezprostředně po odchodu posledních švédských vojáků ze země. Arcibiskup Arnošt Harrach chtěl stejně jako císař znát údaje o katolickém a nekatolickém obyvatelstvu, ale zajímala ho také otázka personálního obsazení far a jejich ekonomického zázemí. Proto byly v jednotlivých krajích či vikariátech v roce 1650 vyhotovovány nejrůznější seznamy s počty katolíků a nekatolíků a záznamy o vizitacích. Přestože se jednalo často o písemnosti různé

povahy s nestejnou vypovídací hodnotou, obsahují řadu dobře využitelných údajů.

Chceme-li se zabývat otázkou obsazení far bezprostředně po ukončení třicetileté války, je nutné prostudovat různé přehledy a soupisy z tohoto období. Ve Státním ústředním archivu v Praze je převážná většina pramenů pořizovaných pro Harrachovu potřebu v roce 1650 uložena ve fondu Archiv pražského arcibiskupství. Výhodou je, že všechny vznikly v průběhu jednoho roku se stejným cílem informovat pražského arcibiskupa o jménech farářů, velikosti beneficií, neobsazených farách, patronech eventuálně o počtu svěřených katolických a nekatolických duší. Jejich autoři zůstávají až na výjimky anonymní. V některých případech se můžeme domnívat, že údaje o farách, kolátorech a farnicích sestavili jednotliví faráři sami a odeslali je svému vikáři. Ten vyhotovil přehled za celý vikariát či kraj a odeslal arcibiskupské kanceláři. Na ní potom záleželo jakým způsobem seznámí samotného Arnošta z Harrachu s výsledky provedeného šetření.

Při sestavování přehledu far jsme měli k dispozici čtrnáctistránkový seznam s přehledem vikariátů, ležících na severu, západě a jihu arcidiecéze. Záznamy z vikariátů doupovského, kadaňského, loketského, plzeňského, tachovského, horšovskotýnského, krumlovského a budějovického doplňuje ještě rakovnický vikariát.¹⁰ Jeho nevýhodou je, že uvádí názvy far i filiálních kostelů bez bližšího rozlišení. Tam, kde se nedochoval jiný pramen, umožňující konfrontaci a upřesnění informací, se musíme spokojit jen se sumárními počty. Přestože existuje řada soupisů far pořizovaných za různým účelem a k určitým příležitostem, nevznikly většinou v požadovaném roce 1650. Mohli bychom samozřejmě sledovat časově nejbližší písemnosti, ale vždy je zapotřebí počítat s drobnějšími změnami v obsazení beneficií. Možnost porovnání a doplnění některých údajů nabízí zpráva z vikariátů plzeňského, horšovskotýnského a části jindřichohradského.¹¹ Ta v mnoha případech upřesňuje jméno patrona a rozliší filiálku.

Informace ze zbývajících částí arcidiecéze získáme studiem vizitací jednotlivých vikariátů nebo krajů. Zde jsou zpravidla vedle farářů, far a kolátorů uvedeny počty nekatolíků, někdy u svobodných obyvatel jejich jména a příjmení. V závěru jsou za přehledem obsazených farností vyjmenovány neobsazené fary.

Na základě některých poznámek se můžeme dohadovat, že celkovou zprávu o stavu vikariátu podával vikář nebo jiná pověřená duchovní osoba na základě sebraných údajů od jednotlivých farářů. Svědčí o tom vizitační zpráva z prachatického vikariátu, kde si autor u myšeneckého faráře poznamenal -Relationem non dedit.¹² Otázkou zůstává, zda měla relace písemnou nebo ústní formu. Podobně neinformoval v boleslavském vikariátu benátský farář. Zde si autor vizitační zprávy zapsal -Parochus non informavit, ego vero Fr. Basilius qui haec describo sum informatus praesse ibi...-¹³ Vizitační protokol Boleslava sestavoval tedy blízký Harrachův spolupracovník známý kapucín páter Basilius. Společnou relaci z provedené vizitace vikariátů čáslavského a vltavského podával 20. září 1650 kutnohorský arciděkan Šebestián Zbraslavský.¹⁴ Dochovaly se ještě zprávy z Hradecka,¹⁵ kde autor není znám. Informaci o stavu far v části Chrudimska odeslala generální komise dvorské komoře 28. července 1650.¹⁶

Z uvedeného přehledu vyplývá, že se nepodařilo získat vizitační protokoly z celé arcidiecéze, neboť chybí záznamy z Litoměřicka, Slánska, Podbrdka, Kouřimska, Frýdlantska, části Chrudimska, Kladska a samozřejmě Chebska. Podklady z Chebska nejsou dochovány, protože to jako součást řezenského biskupství nebylo pod jurisdikcí pražského arcibiskupa. Nemáme přehled ani o stavu pražských far a kostelů. Většina scházejících krajů či vikariátů byla vizitována postupně v průběhu padesátých let, takže záznamy jsou dalším badatelům k dispozici. Začleňování pozdějších údajů by však mohlo být pro tuto práci zavádějící. Pro dosažení uceleného pohledu na stav vikariátů a jednotlivých

far bylo zapotřebí získat v řadě dalších pramenů doplňující informace o farářích, jejich vzdělání, národnosti, vysvěcení a předchozím působišti.¹⁷ Ačkoli studie podává přehled jen o části arcidiecéze, může být rozbor dochovaných vizitačních zpráv příspěvkem k objasnění jedné z otázek složitého vývoje katolické církve v Čechách v první polovině 17. století.

Na severu arcidiecéze se rozkládal žatecký kraj, jehož součástí byly tři vikariáty, vikariát kadaňský, doupovský a loketský. Rozlohu kadaňského vikariátu na česko - saském pomezí můžeme ohraničit přibližně těmito místy: na severu směrem od severozápadu k východu jsou to Vejprty, Hora Sv. Šebestiána, Hora Sv. Kateřiny a Horní Litvínov. Od Horního Litvínova budeme postupovat směrem jihovýchodním přes Most k Bečovu a k Postoloprťům na Lounsku. Jižní hranice vikariátu se táhla od Postoloprť přes Blažim, Čachovice, Úhošťany až k Boči, z Boče potom směrem severozápadním přes Loučnou do Vejprt.¹⁸

Ve vikariátu kadaňském, ležícím z větší části na levém břehu řeky Ohře, bylo v roce 1650 obsazeno celkem 19 beneficí. Devatenáct farářů spravovalo dohromady 53 fary a filiální kostely. Běžně patřily do obvodu jednoho duchovního správce dvě i více fary a ještě další filiálky.¹⁹ Jedinou výjimkou byl farář Ondřej Alois Hochstül, který kromě postoloprtské neměl na starost žádnou další faru ani filiální kostel. Neobsazena v době vzniku tohoto seznamu zůstávala dvě beneficia. První byla fara Blatno s filiálkami Hora Sv. Kateřiny a Boleboř, druhým potom beneficium Březno a filiálky Stranná a Hrušovany.

Podívejme se teď blíže na jednotlivé správce far a jejich patrony. V čele vikariátu stál Jan Böttner z Gluckensteinu jako farář královského města Kadaň.²⁰ Spolu s ním spravovalo svěcené fary dalších osmnáct osob, šlo vesměs o starší muže s dlouholetými zkušenostmi. Více než dvacet let působili v duchovní správě děkan chomutovský Mikuláš Faber (presbyterát získal 18. října 1627), farář novosedelský Martin Badach (kněžské svěcení 8. října 1627) a havraňský farář Jakub Benedikt Judex (knězem 9. června 1629). Jirkovský duchovní pastýř Martin Barth a čachvický Jáchym Fridrich Albin oslavili v roce 1650 dvacetileté kněžské jubileum. Ke -služebně- nejmladším patřili vysočanský farář benediktin František Faber (s kněžským svěcením v prosinci 1646) a Melichar Leopold Hauptman, farář horních měst Přisečnice, Vejprty a Loučná, který mohl nastoupit do úřadu nejdříve v zimě roku 1647.

Zajímavá je pro nás otázka původu jednotlivých farářů. Vzhledem k tomu, že v pohraniční oblasti žilo národnostně smíšené obyvatelstvo, můžeme předpokládat, že výběr jejich budoucích pastýřů byl částečně podřízen této skutečnosti. Němečtí kolonizátoři si do Čechy obývané oblasti přinesli před mnoha desetiletími svou kulturu a s ní samozřejmě i náboženské knihy a návyky. Ne všechny náboženské proudy a myšlenky byly u nás vládnoucími politickými i církevními kruhy vždy vítány a přijímány. Především šíření luterství ze sousedního Saska mezi horníky a dalším obyvatelstvem bylo trnem v oku vůdčím silám pobělohorské rekatolizace.²¹ Účinnou hradbou proti pronikajícímu Luterovu učení se proto měli stát němečtí faráři, znalí jazyka, kultury i mentality nově usazených lidí. Vysvěcení a posílení v katolické víře pražským arcibiskupem, byli prezentováni do oblasti s velkou koncentrací německého obyvatelstva. Typickým příkladem splňujícím tento předpoklad je právě kadaňský vikariát.

Více než polovina farářů byla německé národnosti a pocházela ze sousední míšeňské diecéze, z Míšně, Erfurtu a některých míst Lužice. Zřejmě nejdelší cestu do pražské arcidiecéze musel z hesenského Fritzlaru podstoupit Daniel von der Hayden. Převážná většina far vikariátu byla ve správě světských duchovních, přestože patronem čtvrtiny beneficí byli chomutovští jezuité. Řeholní klérus zde zastupovaly jen tři osoby - slezský křižovník Adam Zizwad v Bečově, emauzský benediktin František Faber ve Vysočanech a cisterciák Matěj Pfeilschmidt, farář v Dolanech a Židovicích.

Dalším vikariátem v žateckého kraje byl vikariát doupovský. Rozkládal se z větší části na pravém břehu řeky Ohře. Severní hranice se sousedním kadaňským vikariátem ležela přibližně mezi obcemi Tocov, Želina, Libědice, Břežany a Žatec. Na východě se otáčela přes Liběšice, Soběchleby, Strojeticce až k Jesenici. Na jihu směrem k západu šla od Jesenice přes Žihli, Rabštejn nad Střelou, obloukem přes Žlutice, Údrč až k Tocovu.²² Poněkud mimo naznačené území uvádí seznam ještě jako součást vikariátu lounské beneficium s jednou neuvedenou farou.

V roce 1650 bylo v doupovském vikariátu celkem 21 obsazené beneficium. Na jeho území se nacházely 54 fary a filiálky, devět bylo v době sestavování seznamu prázdných. Pět z volných pod patronátem dvorského říšského rady Heřmana z Questenberka (Nepomyšl, Kryry, Zlovětice, Soběchleby a Strojeticce) administroval správce uvedený jako -Magnus Benedictinus-, bohužel se o něm nepodařilo zjistit žádné bližší informace. Tento obvod patřil zároveň s dalším beneficium pod správou Jana Köllera k největším.²³ Naproti tomu najdeme ve vikariátu šest případů, kdy beneficium tvořila jen samostatná fara bez dalších far či filiálek. Čtyři z nich měly světské duchovní pastýře, maš'ovskou faru²⁴ spravoval Jan Kašpar Longenhain původem z Mostu, liběšickou faru²⁵ spravoval Michal Vojtěch (Adalbert). Ve Valči²⁶ zaopatřoval své farníky Melichar Seylnér a ve Žluticích²⁷ rokycanský rodák Bartoloměj Eretin. Křížovnický Pšov byl v rukách řádového kněze Jiřího Brauna a bělská fara pod správou minority Františka Paska či Baska.

Vikáři Bedřichu Jiřímu Mayovi či Mayerovi bylo svěřeno doupovské beneficium s filiálkou v Tocově.²⁸ Ve jmenované oblasti mu byl nápomocen v péči o duchovní rozvoj svěřených oveček světský i řeholní klérus. Mezi nejstarší a nejzkušenější správce můžeme zařadit již zmíněného Jana Köllera (presbyterát získal 20. května 1629) a augustiniána Kryštofa Wanckena (na kněze vysvěcen 13. srpna 1628). Síly mezi laickými a řeholními faráři zde byly rozděleny celkem rovnoměrně, vedle deseti světských kněží pomáhalo při správě vikariátu jedenáct řeholníků.

Ve vikariátu se objevují tři křížovníci s červenou hvězdou Ignác Faber z Horšovského Týna,²⁹ Martin Glitz³⁰ a Jiří Braun.³¹ Dále tu žili dva minorité Ondřej Rana a František Pasek, cisterciák Kašpar Godfríd Mayer, strahovský premonstrát Václav Zelinský z Roudnice nad Labem, augustinián eremita Godfríd Langenauer, augustinián kanovník Kryštof Wancken, karmelitán Alan Richter a španělský benediktin (zřejmě z Mont Serratu) Martin Netzer. Z uvedených jedenácti pastýřů jen dva spravovali řádové fary. Byl to již vzpomínaný křížovnický Pšov a žatecké beneficium jako kolatura strahovského opata. Žatecký děkan působil jako duchovní pastýř v královském městě od roku 1643 až do své smrti 21. března 1652 a administroval také Dobříčany pana z Clary.

Po zjištění této skutečnosti docházíme k závěru, že řeholní klérus využívali arcibiskup a patroni v doupovském vikariátu při obsazování a správě prázdných světských far. S posunem z pohraniční oblasti směrem do vnitrozemí pozorujeme i změnu v národnosti duchovních pastýřů. S ubývajícím německým obyvatelstvem se také snižuje počet krajanů, kteří jim přicházeli kázat slovo boží z různých částí Německa. Přesto se i zde setkáme s několika osobami německé národnosti, například ve Vilémově, Sedlci a Podlesicích sloužil minorita Ondřej Rana z Würzburgu a ve Veliké Vsi a Morech působil Jan Jiří Bucher z Erfurtu. Výše uvedený Jan Köller se dostal na vroutecké beneficium ze saského Hildesheimu.

Na západ od doupovského a kadaňského vikariátu se rozprostíral vikariát loketský. Východní hranice procházela z nejsevernějšího místa Božího Daru přes Krásný Les, Velichov, Bochov až do Bečova nad Teplou. Jižní zasahovala z Bečova do Kynžvartu a odtud šla západním směrem přes Kynšperk, Chlum,

Krajkovou, Oloví, Jindřichovice až do Přebuze. Na severním česko-saském pomezí se spojila Přebuz pomyslnou čarou opět s Božím Darem.³²

Poslední třetí vikariát jako součást žateckého kraje čítal v polovině 17. století dohromady 17 beneficií, byl řízen správcem ostrovského benefícia Jodokem Tomášem Selgem, bakalářem teologie. Protože kolatura saského knížete Julia Jindřicha obsahovala vedle ostrovské fary ještě další v Hroznětíně, Boru a Radošově, měl zdejší vikář ještě koadjutora, kterým byl nejmenovaný dominikán.

Žádná z 38 far a filiálek nezůstala neobsazena, všechny měly své správce. Samostatné byly fary v Lokti³³, v horním městě Slavkově, v Lomnici³⁴ a v Krajkově.³⁵ Zdálnivě největší obvod měl ve své péči jáchymovský děkan Wolfgang Atzendorfen původem z Bamberka, který spravoval další královská horní města Horní Blatnou, Oloví a Boží Dar, a navíc ještě Abertamy. Poznámka pod jménem jáchymovského děkana -Opus hic 2. Sacerd(oti)bus- nabízí úvahu o druhém faráři, určeném ku pomoci ve správě tak rozsáhlého benefícia. Bohužel se nepodařilo zjistit oprávněnost a správnost uvedeného údaje, takže nemůžeme kalkulovat s jednou osobou navíc. Zbývající farnosti zahrnují běžně dvě až tři místa jako sídla far a jejich filiálek. Na první pohled je patrné, že loketský vikariát je podstatně menší než dva předchozí a odpovídá tomu také počet spravovaných beneficií.

Na zdejších farářích žilo a svým působením ovlivňovalo náboženské smýšlení obyvatel více laického kléru, i když jeho převaha není příliš výrazná. Proti deseti světským duchovním správcům stálo osm řeholníků i se zmíněným koadjutorem. Byli to tři křižovníci Václav Norbert, farář loketský, Daniel Bernard Neumann v Kynšperku a Chlumu³⁶ a konečně Martin Glitz v Krajkově.³⁷ Premonstráti Godfríd Stelzer a Norbert Watzen či Watzenský spravovali dvě benefícia Heřmana z Questenberka. Stelzer byl farářem v Bečově a Stanovicích³⁸ a Watzen měl na starost beneficium Bochova a Bražec. V další farnosti Nejdek a Děpoltovice sloužil svým farníkům zřejmě jeden z nejstarších duchovních správců celého vikariátu plavský cisterciák Jiří de Lancka původem z Lužice (presbyterát přijal 9. června 1629). Druhý cisterciák Jan Jungelin působil na jindřichovickém beneficiu hraběte Nostice.³⁹ -Ze služebně- nejmladších musíme jmenovat kynšperského duchovního pastýře křižovníka Daniela Bernarda Neumanna (kněžské svěcení 28. března 1648) a Jodoka Jiřího Senfta z Břízy (Kostelní) a Vranova. Pro něj toto beneficium znamenalo asi začátek jeho kariéry, protože mu presbyterát v pražské arcidiecézi byl udělen 21. října 1649.

Podobně jako u sousedního vikariátu doupovského musíme konstatovat, že zdejší řeholní klérus také pomáhal spravovat světské fary a že tu působilo méně německých farářů než na Kadaňsku. Také zde Němci obsazovali benefícia s vysokou koncentrací německého obyvatelstva především v královských horních městech a dalších místech sousedících bezprostředně se Saskem.

V západních Čechách byla organizace církevní správy rozdělena také mezi tři vikariáty - plzeňský, tachovský a týnský. Plzeňský zaujímal východní polovinu tamního kraje. Na severu sousedil s rakovnickým vikariátem, jeho hranice procházela přibližně od Manětína přes Křečov, Dýšinu, Rokycany až k Mírošovu. Jihovýchod vikariátu byl totožný s hranicí Plzeňska s Prácheňskem, zahrnoval -hraniční fary- Mírošov, Čížkov, Vrčeň, Mileč u Nepomuka, Myslív, Plánice, Zdebořice, Běšiny, Strážov, Dešenice a Nýrsko. Na západě ležela místa Nýrsko, Dlažov, Poleň, Strýčkovice, Merklín, Sekyřany a Stříbro.⁴⁰

Na území plzeňského vikariátu se nacházelo celkem čtyřicet obsazených beneficií, tvořených sedmdesáti farami a filiálkami.⁴¹ V roce 1650 zůstávají neobsazeny Líšťany, Lukavice, Štěpánovice, Dolany, Prádlu, Předslav a Janovice. Většina beneficií byla menších, obsahuje jednu, maximálně dvě fary nebo faru s filiálkou. Zde nebyla služba farníkům tak obtížná jako ve většině sousedních vikariátů, kde měli duchovní správci podstatně větší benefícia a při cestě do

jednotlivých míst museli překonávat velké časové vzdálenosti bez ohledu na roční období, povětrnostní a dopravní podmínky. Výjimkou plzeňského vikariátu je jedno jediné větší beneficium s farou Chválenice a filiálkami v Nezvěstících, Žákavě a Prusinách s podacím Alberta Přichovského.⁴² O jednu faru byl menší obvod děkana nepomuckého Kašpara Petra Draškovského,⁴³ újezdského faráře Ondřeje Úterského,⁴⁴ mirošovského faráře Kašpara Benedikta⁴⁵ a manětínského správce Tobiáše Mitise, cisterciáka z Plas.⁴⁶

Plzeňským arciděkanem byl v roce 1650 Slezan Urban František Pieletius či Pilka, který měl ve svém beneficium k dispozici tři mladé kaplany - Václava Kinekla z Plzně, Vavřince Herela z Chotěšova a Jiřího Markraba.⁴⁷ Také osoba samotného arciděkana je zajímavá. Zdá se, že byl jedním z těch, kteří přišli ve třicátých letech posílit katolickou víru do pražské arcidiecéze. V arcibiskupském archivu se zachoval totiž doklad z 18. února 1633, jímž se jmenovaný kandidát filosofie zavazuje, že zůstane v arcidiecézi a přistoupí s ostatními ke zkoušce o následujících suchých dnech.⁴⁸ Po splnění předepsaných formalit proběhlo podjáhenské svěcení už další den 19. února 1633. Z předloženého seznamu jsme si mohli ověřit, že Pilka svůj slib splnil, v arcidiecézi zůstal a dokonce se ve věku kolem čtyřiceti let⁴⁹ vypracoval jako hlavní duchovní pastýř v královském městě Plzni, jednom z hlavních opor Harrachovy arcidiecéze. Zbývajících 39 beneficií spravovalo čtyřicet mužů především světského původu. V celém vikariátu se objevuje jen šest řeholníků. O prvním z nich víme, že byl kaplanem stříbrského faráře, ale neznáme ani jeho jméno. Jako správci kolatur chotěšovského probošta se objevují tři tepelští premonstráti Petr Schirmer původem ze Sokolova na faře v Liticích,⁵⁰ Martin Kilián v Dobřanech⁵¹ a Martin Kastel v Sekyřanech.⁵² Obyvatelům manětínského benefícia sloužil plaský cisterciák Tobiáš Mitis a druhého cisterciáka nalézáme v nečtinské farnosti. Dá se říci, že podíl řeholníků na správě plzeňského vikariátu nebyl příliš výrazný, protože jen každá osmá farnost byla pod jejich odborným dohledem.

Převahu v celé oblasti měl jednoznačně český laický klérus, protože většina beneficií měla světské patrony. V královských městech byla situace jednoznačná, zde měl podací právo arcibiskup namísto krále. Městská rada plzeňská byla kolátorem far ve Starém Plzenci a Dýšině, hraběnka Černínová měla patronát nad švihovským beneficium, hr. Vratislav z Mitrovic nad beneficium mirošovským, hr. Vřesovec z Vřesovic nad beneficium Touškov a Bělá, a tak bychom ve výčtu mohli pokračovat.⁵³ Zajímavá bude otázka místního původu světských správců farností v plzeňském vikariátu, kde byli usazeni kromě několika jazykově blízkých kněží jen samí Češi. Vycházíme z toho, že u poloviny z nich známe jejich rodiště nebo místo odkud pocházeli. Z Plzně bylo pět farářů a jeden kaplan,⁵⁴ z Prahy čtyři faráři,⁵⁵ po jednom duchovním správcem bylo z Klatov, Rokycan, Horšovského Týna, Bělé a Zhoře.⁵⁶

Částečný přehled o neobsazených farářích na Plzeňsku si můžeme udělat ze Soupisu poddaných podle víry z roku 1651, který je vizitacím z roku 1650 časově nejbližší a obsahuje alespoň rámcově podobné údaje. Fara Líšťany pod patronátem Albrechta Kristiána Přichovského z Přichovic byla v březnu roku 1651 již rok volná, protože kolátor nemohl žádného pastýře sehnat. Zatím zde přísluhoval všerubský farář Jan Valentin Mazovský.⁵⁷ Fara v Dolanech zůstávala dvanáct let bez duchovního správce, protože shořela a dosud se jí nepodařilo obnovit. Kolátor Ladislav Vladislav z Vydršperku však hodlal nabídnout prozatímní bydlení faráři nebo kaplanovi ve zdejší tvrzi.⁵⁸ Filiální kostel a nově založená fara ve vsi Prádle, které byly mnoho let prázdné, obsadil patron Jindřich Lapáček ze Zrzavého Janem Chrysostomem Woronským, karmelitánem z pražského kláštera u svatého Havla.⁵⁹ Kolatura Petra Viléma Říčanského z Říčana v Předslavi byla nejčastěji administrována faráři z Němčic, protože -není známo, kdy tu naposledy nějaký farář bydlel.⁶⁰ Také janovické faře pánů Janovských z Janovic se nevyhnul požár a zničení. V roce 1645 byla obnovena a prvních pět let tu sloužil kněz Jiří Řehoř Bouček, který potom faru opustil. Podle Soupisu poddaných z 28. března 1651 získal konfirmaci na zdejší faru

Po provedeném rozboru můžeme konstatovat, že v plzeňském vikariátu působila řada světských kněží, kteří zde měli svoje rodiště, kořeny a zázemí. Jejich předností po vysvěcení a zapojení se do správy byla kromě znalosti jazyka farníků i znalost místních poměrů a spjatost se známým prostředím. Na plzeňském vikariátu, pro který je typická hustá farní síť, je vidět celkem konsolidovaný vnitřní vývoj, nenarušený negativním děním předchozích století tak, jak tomu bylo v některých dalších oblastech arcidiecéze.

Tachovský vikariát na západě Čech sousedil na severu s vikariáty loketským a doupovským, na východě s rakovnickým a na jihu s plzeňským a horšovskotýnským. Západní hraniční hvozdy ho oddělovaly od Horní Falce. Severní hranice směrem od západu procházela Dolním Žandovem, Kynžvartem, Prameny, Mnichovem a Krásným Údolím, odtud se otáčela na východě přes Toužim, na Dolní Jamné, Krsy, Číhanou, Pernarec, Erpužice a Kšice kolem Stříbra do Kladrub. Nejjihněji položenými místy vikariátu byly kromě Kladrub ještě Holostřevy, Bor, Bohuslav a Pořejov.⁶²

Na vymezeném území leželo třicet obsazených beneficíí, což obnášelo 57 far a filiálních kostelů. Stejně jako na sousedním Plzeňsku i zde převažovala menší benefícia vesměs s jednou až dvěma farami. Více než třetinu z nich (dvanáct) tvořila samostatná fara. Byly to Krsy a Dolní Jamné Jana Bedřicha ze Švamberka, Staré Sedliště paní Kavkové z Říčan, Pořejov s podacím právem Arnošta Preislingera. Posledním světským patronem v Kynžvartě a Dolním Žandově byl pán z rodu Metternichů.

K tepelskému premonstrátskému klášteru byly inkorporovány Teplá, Číhaná, Pernarec a Pístov. Právo prezentovat a konfirmovat správce v Kladrubech a Holostřevěch příslušelo opatu benediktinského kláštera v Kladrubech. Dost netypicky proto působí svou velikostí v oblasti obvod kladrubského benediktina jménem Jakub Stephanides či Štěpánův,⁶³ tvořený čtyřmi farami v Čelivi, Okrouhlém Hradišti, Šipíně, Horních Kozolupech a navíc ještě pěti nejmenovanými filiálkami. Patronem prvních tří jmenovaných byl Bedřich ze Švamberka, u zbývajících měl právo ovlivnit výběr pastýře hrabě z Vrbna. Při určení pěti nejmenovaných filiálek si vezmeme na pomoc údaje ze Soupisu poddaných podle víry. Podle něj patřily k farám v Okrouhlém Hradišti a Šipíně dva filiální kostely ve Slavicích a Šipíně.⁶⁴ Součástí čelivského benefícia pod správou kladrubského benediktina Jakuba Stephanida byl i zámecký kostel v Bezdružicích⁶⁵ a fara v Leskově. Tu opustil před čtyřmi lety z existenčních důvodů farář doktor Kašpar Haas. Informace o páté filiálce se bohužel nepodařilo vyhledat ani v Soupisu poddaných.

Dále ve vikariátu nacházíme už jen tři větší celky o třech farách. Prvním je lestkovské benefícium⁶⁶ pod správou tepelského premonstráta Norberta Streera,⁶⁷ druhým fara v Bohuslavi se dvěma nejmenovanými filiálkami, kde patronátní právo měli sirotci po Janovi Hussmanovi a třetím světské fary Jana Albrechta z Heimhausen v Chodové Plané, Trstěnicích a Svatém Kříži, i zde příslušoval tepelský premonstrát. Byl to František Mayer, společně se Streerem jeden z nejmladších kněží, které měl opat k dispozici.⁶⁸ Naopak nejzkušenějším byl správce tepelské fary Jiří František Waidner.⁶⁹ Ten zastával zdejší úřad od 16. prosince 1647 až do své smrti 21. září 1661,⁷⁰ v roce 1650 měl na pomoc kaplana Daniela Randevia (Randevského).

Většinu far vikariátu řízeného kandidátem teologie Janem Františkem Braunem, křižovníkem s červenou hvězdou, spravovali řeholníci. Jen čtyři z celkového počtu třiceti osob byly světského původu.⁷¹ Na faře v Dolním Jamném žil Jan Hisius, v Dolním Žandově Jan Edelin, v Krašově a Brložci Salomon Robean a ve Svojišíně a Boru Jan Jacobides či Jakubův původem z Horšovského Týna. Zbývajících dvacet šest beneficíí si mezi sebe rozdělil řeholní klérus.

Vedle tachovského křížovnického benefícia bylo dalším křížovníkem obsazeno ještě pojevovské pod patronátem Arnošta Preislingera. Na kynžvartské faře žil v roce 1650 cisterciák Jan Mikuláš Weidel. Můžeme předpokládat, že sem přišel z plaského kláštera. Ve vikariátu ještě působil dominikán Matouš Eberle⁷² na farnosti Julia Jindřicha Saského a karmelitán Dominik Zetlicer.⁷³ Zaznamenáváme zde také pět benediktinů. Tři z nich spravovali benefícia kladrubského kláštera - Alex Benedikt byl oporou katolickým farníkům v Kladrubech, Ondřej Bischoff v Holostřevěch a Bernard Kirchner v Tisové a Damnově. Největší světské benefícium tachovského vikariátu administroval čtvrtý kladrubský benediktin Jakub Stephanides. Fary v Erpužicích a Kšicích s podacím pána ze Švamberka obstarával štyrský benediktin Jan Řehoř Laimier.

Více než polovina beneficií v celé oblasti byla pod správou tepelských premonstrátů. Tamní opat postupně vysílal do různých míst vikariátu své bíle oblečené muže a svěřoval jim dohled nad místním obyvatelstvem. Protože v tachovském vikariátu byl zjevný nedostatek laického kléru, obsazovali premonstráti i fary světských patronů nebo je začleňovali do farností pod svým patronátem. Takto vypomáhali tepelští arcibiskupu Harrachovi celkem v sedmi případech.⁷⁴ Dvakrát se stala součástí premonstrátského benefícia fara světského feudála, součástí otročinské farnosti bylo i Krásné Údolí saského knížete Julia Jindřicha. K farníkům v Ovesných Kladrubech byli připojeni i poddaní hraběte Šlika z Boněnova. Obsazení dalších sedmi far tepelské kanonie bylo plně v pravomoci jejího představeného. Do péče premonstrátů patřily svatostánky v Teplé, Číhané, Pernarci, Pístově, Vidžíně společně s Branišovem, v Úterý s filiálkou v Křivcích a v Mnichově s přísluhováním v Pramenech.

Další zajímavé informace o působení premonstrátů na některých beneficiích tachovského vikariátu získáme z tepelského nekrologia.⁷⁵ Řádoví bratři zůstávali dlouhá léta na jednom místě,⁷⁶ takže mohli dokonale poznat své farníky a dělit se s nimi o jejich každodenní radosti i starosti. Hlavně však stále posilovali pozice katolické církve. O úspěších jejich práce vypovídají různé přehledy o počtu katolíků a nekatolíků v této části západních Čech.⁷⁷ Podobný výsledek v celé arcidiecezi měla jen pastorační činnost světského kléru v sousedním plzeňském vikariátu.⁷⁸ Správu beneficií tachovského vikariátu měli pevně ve svých rukou tepelští premonstráti s šestnácti obsazenými farnostmi, kterým zdaleka nemohli konkurovat kladrubští benediktini natož členové jiných řádů. Působnost světských kněží v oblasti lze považovat spíše za epizodickou. Návaznost na předchozí nepřerušovaný katolický vývoj potvrzuje poměrně hustá a plně obsazená farní síť, vybudovaná za velkého přispění zdejších klášterů.⁷⁹

Horšovskotýnský vikariát ležel přibližně v místě bývalého děkanátu stejného jména. Na severu sousedil s tachovským vikariátem, na severovýchodě s plzeňským a na jihu s Dolním Bavorskem a Horní Falcí. Severní hranice směrem od západu procházela Stráží, Starým Sedlem, Prostiboří, Skapcemi, Kostelcem, Vsí Touškov a Chotěšovem. Na východě spojovala Chotěšov, Merklín, Koloveč, Úboč a Loučim a na jihu se stáčela přes Všeruby a Klenčí. Západní pomezí ohraničovaly fary Klenčí, Šitboř, Mutěnin, Újezd Sv. Kříže a Dubec.⁸⁰

Ve vikariátu pod vedením Jana Ignáce z Pěšína bylo v polovině 17. století obsazeno 26 beneficií. Dohromady bylo na tomto území 48 far a filiálních kostelů. Pro vikariát jsou typické menší obvody s jednou nebo dvěma farami. Setkáváme se jen s jednou farností, která sestávala ze tří míst - Jan Bonhomin Plzeňský byl správcem v Kolovči, Staňkově a Hlohové.⁸¹ Podobně jako na sousedním Plzeňsku a Tachovsku napočítáme i zde větší počet samostatných far. Jednu faru spravovali pastýři v Horšově, Štítarech, Semněvicích, Újezdu Svatého Kříže, Klenčí.⁸² Mutěnině, Hostouni, Stráži, Mělnicích, Meclově, Kostelci, Merklíně a Hradci. Neobsazené zůstávaly fary Racov nejvyššího vachtmistra Otty Helversena z Helversheimu, Dubec Sibyly Maxmiliány Štampachové, Staré

Sedlo, Stanětice a Bernartice Evy Marie de Spanco, Bradné Karla Žákavce, Hluboká hraběnky z Lintello a Buková Oldřicha Adama z Říčan. Další dvě fary podle seznamu administroval Jiří Nassal, duchovní pastýř ve Kdyni.⁸³ Jejich kolátorkou byla heretická hraběnka Anna Alžběta Cratzová ze Scharfensteina.

Arciděkan horšovskotýnský, který byl knězem 24 let, spravoval arciděkanský kostel svatého Apolináře a navíc farní ve městě. Podací k oběma příslušelo Adamu Matyášovi hr. z Trautmansdorfu. Spolu s arciděkanem působilo na svěřených farách dalších 25 mužů. Mezi nimi zaznamenáváme dva velmi staré kněze. Správce benefícia Blížejev a Osvračín je v seznamu uveden jen jako -Venerabilis senex-, proto můžeme jen stěží odhadnout jeho věk. U druhého Samuela Benedikta Lopatského původem z Českého Krumlova se o odhad můžeme pokusit. Víme, že presbyterát dostal 18. září 1604 a tehdy mu mohlo být přibližně 25 let. Meclovský farář Lopatský byl tedy v roce 1650 minimálně sedmdesátníkem.

Osmnáct farností vikariátu spravovali svěští kněží. Jen osm beneficií bylo rozděleno mezi řeholníky. Pět z nich obsadili benediktini - fary Kostelec a Skapce byly inkorporovány ke kladrubskému klášteru, proto právo prezentovat duchovní pastýře využíval zdejší opat. Zbylá tři benefícia měla světské patrony. Ve Skapcích byl správcem z vůle kladrubského opata Otmar Goldschmidt. Jméno kosteleckého faráře zůstává utajeno, protože je v seznamech zapsán jen jako kladrubský mnich. Další dva benediktini obsadili farnosti na panství pána z Lamingenu. V Újezdu Sv. Kříže působil Jan Medard a v Klenčí Maxim Paretius. Poslední z bratří řádu zasvěceného svatému Benediktu, bratr Wolfhelm z Lovenichu, byl confirmován ve Stráži a jeho patronem byl hr. Gotz. Tepelští premonstráti Arnošt Hisler a Josef Lenck spravovali benefícia Touškov a Chotěšov.⁸⁴ Patronátní právo zde uplatňoval probošt chotěšovského kláštera. Poslední řeholník v horšovskotýnském vikariátu byl augustinián Wolfgang Madlfeder. Ten obsadil fary Šitboř a Poběžovice, které byly v působnosti pivoňských augustiniánů poustevníků.

Na území vikariátu našlo svůj domov osmnáct světských kněží. U deseti z nich dokonce známe jejich rodiště. Většina pocházela z Čech až na Slezana Jakuba Vavřince Eremitu, správce v Loučimi a Úbočí. Za cizince můžeme s určitou výhradou počítat i horšovského faráře Melichara Baczdorfera, jenž pocházel z Kladska. Osm laiků uvedlo jako rodiště či místo původu některé z českých měst nebo městeček.⁸⁵ Matouš Vojtěch Malachovský, farář v Domažlicích a Lštění, Jan Ignác Tauš, pastýř v Bukovci a Čechovicích a Jan Václav Bartoloměj či Bartolomějův pocházeli z Horšovského Týna. Český Krumlov vychoval pro tuto oblast Jiřího Sebastiáná Preyera, kněze v Hostouni a již jmenovaného Samuela Benedikta Lopatského. Semněvický Urban Stanislav Kuchenhart byl z Plané a Jan Bonhomin z kolovečského benefícia byl rodem z Plzně.

V horšovskotýnském vikariátu spravovali dvě třetiny far laičtí kněží a řada z nich zde měla i svoje kořeny a zázemí. Stejně jako na Plzeňsku, i zde se arcibiskup Harrach po jejich confirmaci na zdejší benefícia mohl spolehnout na brzké splynutí s tamním obyvatelstvem. Řeholní klérus obsazoval inkorporované fary a zároveň vypomáhal se správou neobsazených farností. I pro tuto oblast západních Čech je typickým jevem hustá farní síť a menší obvody.

Na východ od Plzeňska se rozprostíral prachatický vikariát, který byl svou velikostí zhruba totožný s prácheňským krajem. Jeho severní hranice procházela směrem od západu přes Kasejovice, Rožmitál, Březnici, Svojšice a Mirovice do Starého Sedla. Odtud se otáčela na východ do Horního Záhoří, Myšence, Vodňan až do Lhenic. Nejjižněji byla položena fara Volary, která se spojovala pomyslnou čarou se Zdikovcem a Kašperskými Horami. Na západě vikariátu ležely Kašperské Hory, Sušice, Budětice, Hradešice, Střelské Hoštice a Kasejovice.⁸⁶

V prachatickém vikariátu bylo v polovině 17. století 35 obsazených beneficií, což znamenalo 51 faru společně s filiálkami. Většina beneficií byla menšího rozsahu, obsahovala jen jednu nebo dvě fary či faru s filiálkou. Jedinou výjimkou byla farnost zahrnující Trhonín, Bavorov a Blanici, kde patronátní právo příslušelo knížeti z Eggenbergu. Čtrnáct beneficií tvořily dvě fary, dvacet far bylo samostatných a osmnáct bylo neobsazených. Farníci Malenic, Kocelovic, Bělčic, Budětice, Petrovic, Zdíkovce, Vacova, Přechína, Rabí, Dobrše, Kraselova, Čimelic, Svaté Maří, Hoštice, Svojšic a dalších dvou míst byli momentálně bez svých duchovních správců.⁸⁷ Jako kolátoři volných far zde vystupovali například páni Chanovští,⁸⁸ Jindřich Hýzrlé,⁸⁹ hrabě Colloredo⁹⁰ a řada dalších.

Vikariát řídil prachatický děkan Karel Ferdinand Bergman původem z Moravy.⁹¹ Na správě oblasti se spolu s ním podílelo sedm řeholníků a dvacet sedm laických kněží. Dá se tedy říci, že každá pátá farnost byla pod dohledem některého z řeholníků. Dvě fary administrovali dominikáni, úřad děkana v královském městě Písku zastával převor tamního dominikánského kláštera Rafael Delaminek⁹² a Baltazar Pšenský působil na faře v Záhoří. Rožmitálskou faru na panství arcibiskupa Arnošta z Harrachu obsadil křížovník s červenou hvězdou jménem Tobiaš Fritscher. Je to celkem pochopitelné, protože pražský arcibiskup byl zároveň křížovníckým velmistrem. Správci beneficií knížete z Eggenbergu byli karmelitán Stanislav Przibilowicz a příslušník neurčeného řádu Matyáš Jakub Werner.⁹³ Minorité Bartoloměj Pramer Moravský a Jan Alexandrovic z horažďovického kláštera žili v Březnici a Zbýnicích.⁹⁴

Převahu v Prácheňsku měli laičtí kněží, neboť téměř všechna beneficia byla ve světských rukách. Protože se u více než poloviny⁹⁵ podařilo určit jejich rodiště nebo místo původu, získáme o nich některé bližší informace. Největší vzdálenost při cestě na faru do Pohoří musel překonat z italského Friaulu⁹⁶ Jan Křtitel Prodan(us). Další dva správci přišli ze Slezska, radomyšlský farář Šimon Ignác Moller byl z Lehnice⁹⁷ a Adam Canovius či Canovský ze sedleckého beneficia⁹⁸ uvedl jen slezskou národnost. Kromě děkana prachatického pocházel z Moravy ještě děkan v Blatné⁹⁹ Martin Ignác Hloušek. Zbývajících dvanáct pastýřů mělo své rodiště nebo původ v některém z míst pražské arcidiecéze. Kutná Hora vchovala a připravila dva kněze do tohoto vikariátu - Samuel Augustin Táborský byl správcem ve Volyni, kde měl podací Jan František Raš z Ašenfeldu, probošt pražské kapituly, a Jan Malegius spravoval myšeckou faru. Další osoby pocházely z Bakova, Třebenice, Třeboně, Horšovského Týna, Chrudimi, Mladé Boleslavi, Klatov¹⁰⁰ a jiných míst. Nejzkušenějším ze sboru duchovních pastýřů byl pravděpodobně Matyáš Metan původem z Plzně, farář v Kasejovicích s podacím hr. Trautmansdorfa. Ten měl v roce 1650 za sebou už čtyřicet let služby ve farní správě.¹⁰¹

Na Prachaticku působil především český laický klérus, protože většina beneficií měla světské patrony. Světští kněží sem přicházeli z různých míst pražské arcidiecéze. Se správou far vypomáhali v omezeném množství cizinci a řeholníci. Ve vikariátu převažují malá beneficia a je zde poměrně velké množství neobsazených far.

Nejjihnější vikariátem pražské arcidiecéze byl krumlovský vikariát. Ten sousedil na západě farami Želnavá a Chroboly s prachatickým vikariátem, na severu s budějovickým a jindřichohradeckým. Na severu směrem od západu k východu ležela Křemže, Kamenný Újezd, Doudleby, (Trhové) Sviny a Nové Hrady. Jihozápad a jihovýchod vikariátu tvořilo česko - rakouské pomezí.¹⁰²

V polovině 17. století leželo na území vikariátu 38 obsazených beneficií se 45 farami a filiálními kostely, jediná fara ve Stropnici byla bez správce. Už z uvedených čísel je jasné, že větší beneficia zde byla výjimkou. Největším byl proto obvod Kamenný Újezd, Doudleby a Újezd pod patronátem knížete z Eggenbergu.¹⁰³ Pět dalších beneficií se skládalo ze dvou far¹⁰⁴ a třicet dva

faráři spravovali samostatnou faru.

Za duchovní pastýře a jejich ovečky odpovídal krumlovský arciděkan Jiří Bílek, chrudimský rodák.¹⁰⁵ Spolu s ním ovlivňovalo život a smýšlení zdejších katolíků dalších dvacet čtyři laiků a třináct řeholníků. Znamená to tedy, že ze tří far byly dvě spravovány světským a jedna řádovým knězem. Patnáct ze 38 obsazených beneficí mělo za patrona některý z nedalekých klášterů - ve dvanácti případech měli právo prezentace opati cisterciáckých klášterů ve Vyšším Brodě (sedmkrát) a ve Zlaté Koruně (pětkrát). Beneficia Světlík a Frymburk byla připojena k rakouskému premonstrátskému klášteru v Drkolné. V Rychnově (nad Malší) měla podací právo abatyše českokrumlovských klarišek. K vyšebrodskému klášteru patřily samostatné fary ve Dvořišti (Horním), v Rychnově (Německém), Hořicích, Kaplici, Nových Hradech, Vyšším Brodě a dále rožmitálské beneficium s filiálkou ve Dvořišti (Dolním). Povinnost opatřit farníkům ve Stropnici chybějícího duchovního vůdce měl také vyšebrodský opat.¹⁰⁶ Pod jurisdikci zlatokorunského kláštera spadali správci far v Kájově, Boleticích, Chvalšínách, Polné a Černicích.

V krumlovském vikariátu žilo devět cisterciáků a pět premonstrátů. Na první pohled je viditelný nepoměr mezi počtem inkorporovaných far a počtem duchovních správců z řad -šedých mnichů-, jak byli také někdy cisterciáci nazýváni. Pokud můžeme informace uvedené v seznamu z roku 1650 považovat za nezkresené a spolehlivé, musíme říci, že některé cisterciácké fary byly obsazovány jinými řeholníky a světskými správci. Laičtí kněží působili podle jeho pisatele například v Kájově a v Německém Rychnově. Kájovské věřící opatroval kněz Tomáš Zanecl a v Německém Rychnově byl farářem Šimon Bruner. V Horním Dvořišti pod jurisdikcí opata vyšebrodského kláštera žil bavorský premonstrát Jiří Werner¹⁰⁷. Na správě far na Krumlovsku se podíleli další čtyři premonstráti, dva obsadili fary připojené ke klášteru v Drkolné - Václav Arnold faru Světlík a Heřman Hutter Frymburk, Dionýs Švábenský obstarával farníky kaplického benefícia pod patronátem hraběnky Buquoyové a Ambrož Mur sloužil na faře Přídolí neznámého kolátora.

Podací právo u většiny světských beneficí příslušelo dvěma feudálům s velkou pozemkovou držbou na jihu Českého království. Kníže z Eggenbergu, majitel stříbrných dolů a jeden z nejbohatších mužů v království, mohl ovlivňovat volbu duchovního správce osmi beneficí a hraběnka Buquoyová mohla využít svého práva sedmkrát. U jedenácti z 24 správců světských far se podařilo určit místo původu nebo rodiště. Kromě jednoho muže z Königsteinu¹⁰⁸ byli všichni narozeni a vychováni v Čechách a tedy i v pražské arcidiecézi. Ondřej Ulrich, Petr Bernard, Vavřinec Kornel Johanides a Daniel Mincer se už jako malí procházeli uličkami Českého Krumlova.¹⁰⁹ Z nedalekých Trhových Svinů přišel na faru do Velešína Jiří Štědrovik či Štědrovský a z Jindřichova Hradce nejmladší kněz vikariátu Melichar Gerkovský či Görichen¹¹⁰ na beneficium Kamenný Újezd, Doudleby a Újezd. V západočeském Stodu vyrůstal správce ve Svinech Bartoloměj Czizman a na východě Čech v Chrudimi tehdejší arciděkan krumlovský Jiří Bílek. Zajímavé jsou také poznámky autora seznamu, podle něhož byl Daniel Mincer -incorrigibilis- a cetvický farář Judex -vagus-. Poznámku u Mincerova jména asi částečně objasní Soupis poddaných podle víry, v němž přiznává chrobolský farář Jan Daniel Münczer z Löwensteinu na svém farním dvoře kromě tří osob osmadvacetiletou kuchařku Annu Goblerovou.¹¹¹

V krumlovském vikariátu připadali na tři laické kněze dva řeholníci. Většina světských beneficí byla pod správou knížete z Eggenbergu a hraběnky Buquoyové. Zbývající fary v česko-rakouském pohraničí ovládli především vyšebrodští a zlatokorunští cisterciáci. Ve vikariátu měly převahu samostatné fary, neobsazená byla pouze jedna.

Na sever od krumlovského se rozkládal rozlohou menší vikariát budějovický. Ten sousedil na západě mezními obcemi Netolice, Zahájí, Purkarec

a Hůrka s prachatickým vikariátem. Jeho severovýchodní hranice se zatáčela z Hůrky jižním směrem do Štěpánovic a Ledenic. Na jihu vikariátu ležely Ledence a Boršov a spojovaly se na západě pomyslnou čarou přes Dubné a Strýčice s Netolicemi.¹¹²

V roce 1650 leželo na území vikariátu pouze devět obsazených beneficií se sedmnácti farami a filiálkami, nebylo zde žádné prázdné beneficium. Úřad vikáře zastával budějovický děkan Jáchym Watsko či Walsko, správce far v Budějovicích, Rudolfově a Adamově. Protože do působnosti budějovického duchovního pastýře patřily další 22 vesnice, pomáhali mu při jeho pravidelné péči o svěřené farníky ještě tři nejmenovaní kaplani. Sedm ze zbývajících beneficií bylo v rukách světského kléru a jen jediná fara pod jurisdikcí vyšebrodského opata byla administrována cisterciákem jménem Havel.¹¹³ Dvě benefícia se skládala ze tří far, kromě uvedeného budějovického to bylo ještě zahájské.¹¹⁴ Čtyři benefícia měla dvě fary nebo faru s filiálkou a samostatné byly jen strýčická, boršovská a hosínská fara.

Většina laiků musela dobře ovládat mateřský jazyk tamního obyvatelstva. Z nedalekého Jindřichova Hradce pocházel Ludvík Schindler, pastýř v Dubném a ze západočeského Stodu Václav Kuneš, správce far v Ledenicích a Štěpánovicích. Také podle příjmení dalších tří farářů můžeme odhadovat jejich českou národnost.¹¹⁵ Sbor světských kněží budějovického vikariátu doplňovali Slezan Jan Moslar (Mozlar) a Tomáš Palma ze sousedního Rakouska. Postavení slezského faráře na zahájském beneficiu nebylo asi příliš pevné, protože seznam z roku 1650 zde uvádí 142 katolické obyvatele a proti nim 182 nekatolíky! Je však možné, že sem byl dosazen právě z toho důvodu, že se osvědčil jinde v boji s nekatolíky. Rakušan Palma i přes desetiletou zkušenost se správou far (ordinován presbyterem byl 25. března 1640) nebyl velkou oporou budějovického vikariátu, jak upozorňuje pisatel seznamu poznámkou -scandalosus-. Šest světských duchovních, žijících v oblasti, bylo svěceno sufragánem pražského arcibiskupství v letech 1639 až 1649, takže zdejší faráři si mohli být celkem věkově blízcí.

Budějovický vikariát patřil rozlohou a počtem far k menším vikariátům pražské arcidiecéze. Převahu v něm měli čeští laičtí kněží, kteří spravovali všechna benefícia kromě jednoho, přivtěleného k vyšebrodskému klášteru. Většina světských pastýřů neměla potíže se svou integrací, protože hovořila jazykem svých farníků.

Největším z jihočeských vikariátů byl jindřichohradecký, který na jihovýchodě sousedil s Moravou a Dolním Rakouskem, na jihu s krumlovským a budějovickým vikariátem, na západě s prachatickým a na severu s vltavským, kouřimským a časlavským vikariátem. Severní hranice procházela směrem od západu přes Jistebnici, Tábor, Chýnov, Černovice, Hořepník až do Červené Řečice. Odtud se potom otáčela na jih přes Pelhřimov, Nový Rychnov a sledovala česko-moravskou hranici do Počátek, Žirovnice, Strmilova, Kunžaku až ke Starému Městu pod Landštejnem. Na jihu ohraničovaly území tyto fary: Staré Město pod Landštejnem, Nová Bystřice, Lutová, Třeboň a Slověnice. Na západě se sousedním prachatickým vikariátem ležely Lomnice, Týn, Bechyně a Jistebnice.¹¹⁶ Údaje o stavu vikariátu jsou neúplné, přiznávají sice třicet beneficií, ale u tří z nich známe jen jména jejich správců nikoliv však rozsah farnosti.¹¹⁷ Ani dodatek o farách vikariátu jindřichohradeckého také z roku 1650 neodstraní tento nedostatek.¹¹⁸ Naopak rozšiřuje informace o fary v Táboře a Pelhřimově. Musíme se tedy spokojit jen s údaji o dvaceti sedmi obvodech.

Na území vikariátu se nacházely 24 samostatné fary a tři fary s filiálkami. K pelhřimovské faře patřil ještě filiální Rynarec, Počátky byly spojeny s Žirovnici a Kunžak se Strmilovem. Zodpovědnost za průběh rekatolizace ve svěřené oblasti nesl jako vikář na svých bedrech Jan Pusch a spolu s ním dalších 29 farářů a jeden kaplan. O tom, že právě Pusch byl mužem na svém místě

můžeme celkem pochybovat. O jeho nedostatečné ráznosti svědčí to, že nebyl vůbec schopen získat informace ze tří far a věrohodnost dalších je silně otřesena.¹¹⁹ Podobně si -vedl- i v následujícím roce, kdy měl podat arcibiskupu Harrachovi přehled o stavu duší. Tehdy se mu podařilo shromáždit údaje jen z 23 míst vikariátu a také to byl jeden z jeho posledních úředních výkonů. Po té byl pro nedbalost a neschopnost zbaven svého místa.¹²⁰ Nepochopitelně nízký je počet far na tak velkém území. Už podle jejich pořadí ve vizitačním přehledu se nabízí myšlenka, že jsou evidovány pouze fary ohraničující vikariát. Míst z jeho vnitrozemí je totiž minimum. V porovnání se stavem vikariátu v roce 1642¹²¹ chybí například fary Číměř, Suchdol, Milčín, Ševětín, Drachov, Radouň, Blažejov, Pacov, Bošilec, Bukovsko a řada dalších. Nemůžeme samozřejmě vyloučit, že některé z nich byly vypáleny za třicetileté války a jiné zůstaly neobsazeny.¹²²

Na farách vikariátu se objevilo pět řeholníků - v Třeboni, připojené ke zdejšímu klášteru, sloužil svým farníkům augustinián kanovník František Karel Švábenský, v městečku Deštné křížovník s červenou hvězdou Pavel Halěř a v Novém Rychnově druhý křížovník Václav Gotthard. Nový Rychnov ležel na arcibiskupském statku Červená Řečice a proto byla Harrachova volba pochopitelná. Poslední dva premonstráti spravovali děkanský úřad ve městě Táboře, který byl pod jurisdikcí opata strahovského kláštera. Děkanem byl od roku 1642 Čech Anselm Krams, který zde zůstal až do své smrti 23. ledna 1652, jeho kaplanem byl Dominik Vrtica, čáslavský rodák a ten převzal v roce 1652 uvolněný úřad děkana tábořského.

Převahu na Jindřichohradecku měl světský klérus, dvacet šest laiků spravovalo fary různých patronů. Mezi převážně domácími osobami působili Tobiáš Vavřinec Khal z Lužice,¹²³ Slezan Vít Bernard Lahutkovský či Delikates¹²⁴ a Moravan Vavřinec Calidius z Bítvyšky.¹²⁵ Místní původ českých duchovních správců vypadal asi takto: přímo z Tábora pocházel Václav Hubatský (Hubatius). Nedaleko od místa jeho dospívání mu byla přidělena chýnovská fara. Z Budějovic pocházel Kašpar Macarius, farář v Kardašově Řečici, který měl podobně jako Lužičan Khal z Ostrovce minimální znalosti se správou far.¹²⁶ Dětství a mládí v Rožmberku prožil hořeptnický správce Adam Šnurský (Schnurius). Další tři pastýři přišli do vikariátu ze západočeského Stodu, Nepomuku a Horšovského Týna.¹²⁷ Bechyňský děkan Nykodém Matys byl z Kopidlna a z Kladska zavál osud napříč celou arcidiecézí Jana Blovského.¹²⁸

V největším jihočeském vikariátu spravoval většinu far český světský klérus přicházející z různých míst království. Vliv řeholníků zde byl minimální, řádoví kněží vykonávali svoje základní povinnosti na každé šesté faře.

Na sever od jindřichohradeckého vikariátu se rozprostíral vikariát čáslavský. Jeho severní hranice procházela z Kutné Hory do Chotusic a Starkoče a otáčela se východním směrem přes Čáslav, Žleby, Staré Bříště, Humpolec, Senožaty, Křešín a Lukavec a na západě Zruč a Červené Janovice.¹²⁹

Vikariát měl v září 1650¹³⁰ dohromady čtrnáct obsazených beneficíí, což obnášelo třicet far a filiálek a pět neobsazených far. Jednotlivé obvody byly různé velké. Největšími byly přibyslavské beneficium, jež zahrnovalo kromě přibyslavské fary ještě čtyři filiálky v Šumfeldu,¹³¹ Sobiňově, Horním Studenci a Borové Rudné a beneficium Chotusice a Starkoč s filiálními kostely v Rohozci, Bojmanech a Zbyslavi. O jedno místo menší byla farnost ledečská s Číhoští a Chřenovicemi a humpolecká s filiálkami v Herálci a Starém Bříšti. Samostatné farní úřady byly jen ve Zručí, Světlé, Německém Brodě, Habrech, Janovicích (Červených) a Kutné Hoře.

Celý vikariát měl ve své péči kutnohorský arciděkan Šebestián Zbraslavský. S ním spravovalo zbývající beneficia dalších třináct kněží. Poměr řeholníků a laiků v této oblasti je vyrovnán.¹³² Převoz sedleckého cisterciáckého kláštera

Tomáš Bernard Michel spravoval světské beneficium Chotusice se Starkočí se třemi filiálními kostely. Druhý cisterciák Stanislav Bernardovic byl farářem ve Zruči. Na faře v Německém Brodě momentálně žil obutý karmelitán od sv. Havla Theodor Pěnivoda, magistr teologie. Chotěbořskou farnost měl na starost minorita Ludvík Zambovský a humpolecké beneficium přivtělené želivskému klášteru spravoval premonstrát Augustin Steinprecher. Na kolatuře Lukavec a Křešín hraběnky z Oppersdorfu vychovával farníky ke katolické víře křižovník Matyáš Alois Halěř (Halatz). Ostatní fary měly světské duchovní správce.

Z Prahy pocházeli již uvedený kutnohorský arciděkan Zbraslavský a Matyáš Vojtěch Laetus, děkan v královském městě Čáslavi přísluhující také ve Žlebech. O čáslavském děkanovi víme, že studoval ve třicátých letech filosofii a teologii v Olomouci.¹³³ V nedaleké Polné vyrůstal správce přibyslavské farnosti Kašpar František Henik, označený kutnohorským arciděkanem jako -vitae exemplaris Parochus-. Ve Vojslavicích a Senožatech sloužil svým ovečkám Pavel Padert ze západočeského Stodu. Kaplan pana Obiteckého v Janovicích¹³⁴ Martin Maximilián Gorel(ius) přišel do vikariátu ze Slezska.

Na Čáslavsku žilo dost nekatolíků, ve Zruči a sousedních vesnicích bylo uvedeno jen 18 katolických rodin a ve Světlé žila spousta heretiků a vlašných katolíků. Složitý náboženský vývoj, kterým musel vikariát projít, dokládá řada far světských patronů přísluhovaných některými řeholníky a v porovnání se sousedním jindřichohradeckým vikariátem větší beneficia. Patrony laických far v oblasti byla dokonce nekatolická šlechta.¹³⁵ Bez svých duchovních pastýřů zůstávali v roce 1650 farníci ve Štokách, Krásné Hoře, Potěhách, Ronově a Zahrádce.¹³⁶ Posledně jmenovaná fara byla podle pisatele vizitační zprávy volná už delší dobu. Část světského kléru čáslavského vikariátu pocházela z pražské arcidiecéze.

Znovu se vrátíme k otázce neobsazených far ve vikariátu. Ze Soupisu poddaných podle víry zjistíme, že na jaře roku 1651 bylo trvale obsazeno beneficium ve Štokách s filiálkou Ždírec a farou v Ronově.¹³⁷ V krásnohorském farním kostele přísluhoval od Tří králů každou třetí neděli německobrodský děkan, protože poddaní by svého duchovního pastýře neuzívali.¹³⁸ Faru v Potěhách vypálili procházející Dampierrovi vojáci, po jejím obnovení nebyl dostatek peněz pro vlastního kněze a proto zde přísluhoval žlebský farář.¹³⁹ V Zahrádce nebyl žádný správce od roku 1637 a i kdysi administrující dominikán Jeremiáš Kutnohorský přestal farníky navštěvovat, protože nebyl dostatečně zaopatřen.¹⁴⁰

Souhrnná zpráva o chrudimském vikariátu z roku 1650 bohužel chybí. Z části ji může nahradit přehled o stavu far na komorním panství pardubickém, zabírajícím přibližně čtvrtinu vikariátu.¹⁴¹ Územní rozloze také odpovídá počet farních a filiálních kostelů. Z celkového počtu obsazených a neobsazených far na Chrudimsku¹⁴² jich patřila asi čtvrtina ke komornímu panství, ležícímu na obou březích Labe v západní části vikariátu.

Na severu a severozápadu se sousedním Hradeckem se rozkládaly obce Selmice, Bělá, Staré Ždánice, Podůlšany a Albrechtice (nad Orlicí), odtud směřovala jeho hranice přes Veliny, Roveň, Slepoticce až do Moravan. Jižní hranice procházela od Moravan přes Hostovice, Tuněchody, Jezbořice, Přelouč až k Semíně. Nejzápadnější fara pardubického panství byla v Týnci nad Labem.¹⁴³ O duchovní rozvoj obyvatel na Pardubicku se dělilo sedm duchovních správců. Ti společně administrovali pod vedením pardubického děkana, Slezana Šimona Ludvíka Vozničovského, osmnáct far a 21 filiálních kostelů. Tamní děkan zodpovídal kromě zmíněné fary v Pardubicích¹⁴⁴ ještě za úřad v Rosicích a Třebosicích. Největší obvod zajišťoval kvardián pardubických františkánů Polák Antonín Rulikovský. Spravoval fary Sezemice, Holice, Roveň, Ostřetín a devět filiálek,¹⁴⁵ takže pod jeho péčí byla třetina far a filiálek z celého panství. Pět far ve městě Přelouči, městečku Bohdanči, v Bělé, Ždánicích a Osicích a k nim přiřazené čtyři kostely¹⁴⁶ obstarával polský františkán František Silverius Mazur-

kowicz. Posledním ze žebravého řádu františkánů na panství byl bratr Hyacint, původem z Polska. Do jeho beneficie patřila fara v Mikulovicích s filiální v Tuněchodech a fara Jezbořice. Polák Jan Tomček Potocký dohlížel na farníky v městečku Dašicích a Dřítči.¹⁴⁷ Faru v Týnci nad Labem a filiální v Kojicích a Semicích příslušoval děkan z nedalekého Kolína. Podobnou výpomoc poskytoval opatovickým obyvatelům královéhradecký arciděkan.

Postavení polských pastýřů na komorním panství nebylo asi jednoduché, přestože se uvádí, že uměli dobře česky a děkan pardubický dokonce hovořil i německy. Předchozí bouřlivý vývoj v oblasti přinesl roztržštění farní správy a absenci českého světského kléru. Nedostatek domácích kněží se projevil prezentováním polských františkánů a spojováním far do větších celků. Ty potom zamezovaly tolik potřebnému pravidelnému styku s ovečkami. O těžké úloze zdejších farářů svědčí i počet nekatolíků, žijících na Pardubicku. V roce 1650 zde bylo 7212 katolických obyvatel a ještě 367 nekatolíků. Nejhůř z tohoto stavu vychází přeloučské beneficium, kde žila plná polovina nekatolíků!¹⁴⁸

Přesto, že chybí ucelené informace o zbytku chrudimského vikariátu, můžeme některé doplnit z dochovaných matrik. Tak například děkanem chrudimským byl Jan Vojtěch Švanda z Roudnice¹⁴⁹ a děkanem vysokomýtským Pavel Žák,¹⁵⁰ oba byli vysvěceni v Praze jako světší kněží. Litomyšlskou faru spravoval želivský premonstrát magister filosofie Martin Zelenka, chrudimský rodák¹⁵¹ a poličskou křižovník Jan František Schnurhovský.¹⁵² U Martina Zelenky známe z rodného a zachovacího listu, vystaveného chrudimskou městskou radou,¹⁵³ přesné datum narození. Můžeme tedy říci, že mu v roce 1650, kdy zastával úřad litomyšlského děkana, bylo 37 let. Matrika Hlinska uvádí k 30. září 1649 faráře Jana Ludvíka Calisia.¹⁵⁴ Údaj k roku 1650 v ní však chybí a dále matriční zápisy začínají až roku 1697. Z vizitační zprávy o stavu královéhradeckého vikariátu se dovídáme, že v roce 1650 byl Calisius už farářem na častolovickém beneficium Karla z Kolovrat.

Podle zprávy o stavu far z poloviny 17. století byla na Chrudimsku řada far neobsazených. Jednalo se o fary nebo filiálky ve Slatiňanech, Smrčku, Kostelci, Houbici, Žestokách, Bítovanech, Lučibořicích, Bojanově, Trhové Kamenici, Starém Svojanově, Rohožné, Vítějevsí, Zdechovicích, Řečanech, Lepějovicích, Morašicích, Rozhovicích, Uhersku, Řepníkách a Zámrsku.

Ve východní části arcidiecéze se v hradeckém kraji nacházel stejnojmenný vikariát. Jeho západní hranice s Boleslavskem procházela od Vrchlabí přes Jilemnici, Lomnici nad Popelkou, Jičín, Velíš, Nový Bydžov, Chlumeč nad Cidlinou a Žiželice až do Vápna. Na jihu vikariátu ležely fary Smiřice, Černilov, Týniště nad Orlicí, Kostelec, Chleny, Žamberk a Králíky. Na severovýchodě sousedil s Kladskem, směrem na sever procházela hranice přes Mladkov, Bartošovice v Orlických horách, Nebeskou Rybnou, Dobrušku, Nové Město nad Metují a Náchod do Hronova. Zde se otáčela na Rtyni v Podkrkonoší, Úpici, Bernartice, Žaclěř, Maršov a Dolní Lánov zpět do Vrchlabí.¹⁵⁵

Z relace jasně vyplývá, že neobsáhla celý vikariát, protože chybí údaje o beneficiích na Broumovsku pod jurisdikcí tamních benediktinů. Taktéž nebyly podány zprávy o stavu far a jejich personálním obsazení z poděbradského komorního panství, jež bylo v roce 1650 součástí Hradecka. Vizitováno bylo celkem 31 obsazené beneficium, spravované 31 faráři a pěti kaplany. Tito duchovní pastýři pod vedením královéhradeckého arciděkana Šráma obstarávali na daném území 134 far a kaplí.

Těžké postavení na svých beneficiích měla jistě řada katolických kněží, dosazených do oblasti vyhlášené svým dlouholetým odporem ke katolickému náboženství.¹⁵⁶ Jejich vliv nebyl asi tak silný, jak by vzhledem k celkovému stavu bylo třeba. Řada farářů měla na starost poměrně rozsáhlá beneficia, takže dopad církevního učení nebyl patrně příliš účinný. Největší farností byla

náchodská, která čítala kromě Náchoda ještě fary a filiálky ve Starém Náchodě, Hronově, Rtyni, Kostelci, České Skalici, Úpici, Brusnicích, Třebešově, Slatině a dalších dvou místech. Neudíví nás, že si kolátor hrabě Piccolomini z Amalfy, vrchní velitel císařských vojsk, pozval na beneficium svého vzdělaného krajana Itala Antonína Liscutina z Friaulu.¹⁵⁷ Tento zkušený a světem protřelý Ital spravoval rozsáhlé náchodské beneficium společně s kaplanem Martinem Šípkem z Dobřan.

K větším beneficiím vikariátu patřil novoměstský obvod 46letého horažďovického minority Františka Vodičky,¹⁵⁸ hostinnské beneficium pod správou Němce Jana Kašpara Langia¹⁵⁹ a žamberské, svěřené čtyřicetiletému kladskému duchovnímu Bedřichu Vilémovi Clusiovi.¹⁶⁰ Čtyři faráři měli v péči území o šesti farách a filiálkách.¹⁶¹ Větší obvod obstarával také smiřický děkan doktor František Visentainer původem z Tridentu, kterému pomáhali dva kaplani.¹⁶² Minorita Abrahám Kazimír Schuský se staral o farníky v Holohlavech a Čibuzi a ještě o čtyři kaple. Druhý kaplan je neznámý, protože nepodal relaci. František Visentainer se svěřenému úřadu asi nemohl vždy plně věnovat, protože byl od roku 1631 zároveň arcibiskupským kancléřem.¹⁶³ Můžeme tedy předpokládat, že právě proto mu byli ke správě beneficia přiděleni ještě dva pomocníci.

Další čtyři duchovní pastýři spravovali beneficia o pěti farách a filiálkách, jedině děkan jaroměřský Ferdinand Weghuber, rakouský minorita původem z Vídně, měl dva pomocné kaplany.¹⁶⁴ V Jaroměři byl kaplanem minorita Jiří Hlasivec a v Nechanicích administroval Bonaventura Haidler, příslušník stejné řehole. Celkem dvanáct farních obvodů z vizitované části vikariátu zahrnovalo pět a více far nebo filiálek, které musel každý farář s určitou pravidelností navštívit a spravovat. Naproti tomu zde byli jen tři duchovní pastýři s povinností správy dvou far¹⁶⁵ a čtyři měli na starost jednu faru s filiálkou.¹⁶⁶ Jako samostatné uvádí vizitační protokol děkanství jičínské Šimona Marcella a děkanství novobydžovské doktora teologie a obého práva Čecha Jáchyma de Wolhaben. O děkanovi z Nového Bydžova se z informace o stavu far dovídáme, že studoval v Římě a odtud se vrátil do rodné arcidiecéze na pokyn Propagandy fide. Z dochované zprávy vyplývá, že v uvedené oblasti byla asi třetina menších far. Fary hradeckého vikariátu poskytly přístřeší devatenácti světským kněžím a třinácti řeholníkům. Zajímavé bude sledování národnostní otázky v této tolik pro katolickou církev problematické části arcidiecéze. Protože u poloviny světských duchovních správců známe potřebné údaje, můžeme vyslovit určité závěry.

Ve vikariátu působili dva Italové, byli to již vzpomínaný Antonín Liscutin, děkan náchodský a doktor František Visentainer, děkan smiřický na gallasovském panství. Ze Slezska přišel čtyřicetiletý Kryštof Vincent Römer, farář ve Vlčici a Pilníkově. Ten byl podle vizitační zprávy znalý čtyř jazyků. Z pražské arcidiecéze pocházelo devět osob. Českou národnost uvedli chlumecký děkan Václav Alexander Baltazar Kopidlantský, novobydžovský děkan ThDr. a JUDr. Jáchym de Wolhaben, Jiří Stanislav Germanus (Němec) z hořického benefícia a farář v Pecce Jan Oldřich Kaplický z Chlumu. Dalších pět českých správců se dostavilo na Hradecko z různých končin. Bedřich Vilém Clusius (Kluský), žamberský farář, byl z Kladska, Bedřich Maximilián Stodský, děkan dobrušský, přišel ze západočeských Klatov a náchodský kaplan Martin Šípek z Dobřan. Z hlavního města království pocházel Bartoloměj Maximilián Aulík (Dvorský) a ze Skutče Jan Ludvík Calisius z častolovického benefícia.

Složitější bylo zjišťování původu u řeholního kléru. Na Hradecku vypomáhali arciděkanovi Šrámovi se správou far světských patronů členové pěti řádů. Minoritů bylo šest, cisterciáci tři a křižovníci také tři. Dále zde žili dva jezuité a benediktini. Benediktinů muselo ve vikariátu působit podstatně více, ale nedochovaly se relace o farách pod jurisdikcí opata broumovského kláštera.

Minorita Jan Křtitel Janovský z vambereckého benefícia pocházel z Pří-

brami, František Vodička, novoměstský správce, byl z Horažďovic a Ferdinand Weghuber, děkan jaroměřský, přišel z Vídně.167 Dva z cisterciáků byli ze Slezska z kláštera Krzeszów - Benedikt Moravský a Martin Unibald168 a třetím byl Polák Albert Losius.169 Ze tří křížovníků se objevil Jakub Jaron ze slezského Olešna,170 a Čech Jan Václav Hradecký ze _liálky, bohužel je neuvádí ani jeden ze seznamů.

- 45) Opět sem spadaly dvě neurčené filiálky, patronem byl Vratislav z Mitrovic.
- 46) Celá farnost čítala kromě manětínské fary filiální v Křečově a Lukové.
- 47) První měl jen jáhenské svěcení z Prahy od 22. září 1646, druzí dva dosáhli presbyterátu v roce 1650. V. Herel 11. března 1650 a J. Markrab 26. května 1650.
- 48) Srovnej SÚA, APA I, rkp. B 3/5.
- 49) Při znalosti zásad kanonického práva vycházíme z odhadu, že se mohl narodit kolem roku 1610. Zároveň však nemůžeme vyloučit možnost, že do Čech přišel už starší.
- 50) Petr Schirmer narozený 12. října 1617 v Sokolově byl farářem v Liticích od počátku ledna 1649 do léta roku 1652.
- 51) Martin Kilián spravoval dobránskou faru od 22. srpna 1632 až do své smrti 21. června 1659.
- 52) Martin Kastel či Casel, narozený roku 1610 nebo 1611, byl konfirmován na faru do Sekyřan (Horních) dne 16. prosince 1647 a spravoval ji až do své smrti 3. července 1658.
- 53) Seznam však neuvádí patrony všech beneficíí.
- 54) Byli to Šebestián Bartoloměj Kryšpín, farář v Rokycanech a Mýtě, Jan Konrád, farář v Přeštici a Vícově, Jan Šlapaček, farář ve Starém Plzenci, Daniel Vojtěch Boháč, správce již zmíněného chválenického benefícia a Tobiáš Cimerman, farář v Malešicích a Kozolupech.
- 55) Kašpar zderazského kláštera.171 U Salomona Riese se nepodařilo zjistit žádné bližší informace.172 Kryštof Clöse z broumovského kláštera spravoval staročeské benefícium,173 na farníky v Králíkách dohlížel přísným okem Pavel Dahindten, bavorský benediktin. Dvě fary na jezuitských statech spravovali bratři z Tovaryšstva Ježíšova. Tobiáš Michaelis původem z Moravy byl pastýřem v Kostelci nad Orlicí a Chlenech na statku jezuitské koleje u sv. Klimenta v Praze a Jan Černovský (Cziernowský), pozdější rektor jičinské koleje, spravoval nejmenovanou faru se třemi filiálními na panství hraběte Šlika. Můžeme se domnívat, že šlo o faru Milíčeves pod jezuitskou jurisdikcí.

Královéhradecký vikariát prošel složitým historickým vývojem, což dokazují velká benefícia, soustředěná do rukou jednoho faráře. Více než jednu třetinu tvořily obvody větší než o čtyřech farárech a filiálkách. Nedostatek kněžstva se projevil nejen spojováním far, ale také velkým počtem řeholníků, kteří administrovali světské fary. Život kléru zde přes drobné dílčí úspěchy byl asi tvrdý a těžký. V horách a podhůří se duchovní správci jen s obtížemi vypravovali do odlehlých vsí za svými farníky, aby tam šířili slovo boží a vraceli odpadlé ovce zpět do lůna katolické církve. Čekal je ještě nesnadný a dlouho trvající úkol, protože v roce 1650 připadlo na 12494 vyzpovídaných 13762 nevyzpovídaných!174

Mezi Hradecko a Litoměřicko_ vě benefícia měla sedm far a filiálek. První benefícium leželo na hradištském a doubravickém panství hraběte z Valdštejna178 a druhé na rohozeckém panství hraběte de Fours.179 Čtyři fary a dvě filiálky spravoval kněz na panství Kost, jež vlastnil hrabě Černín.180 Další tři faráři měli ve svém obvodu pět far a kostelů.181

Ve vikariátu leželo vedle větších beneficíí i několik samostatných far. Kostel a fara ve Strenicích byly pod správou minority Františka Žákovského a v Bezně se staral o farníky Jan Edmund Havlík. Péči o jednu faru také obnášel děkanský úřad v královském městě Mladé Boleslavi.

Bez duchovních správců byly v roce 1650 kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mladé Boleslavi, fara u sv. Jiří ve Strenicích pod patronací nekatolického Jindřicha Vančury, fara v Nebuželicích, řepinská s filiálkami Kropy a Radouň, fara ve Velebitech s filiálkou Chorušice. Již dvanáct let nikdo neadministroval faru Hlavice na hradištském panství. Dále byly neobsazeny na panství Zásadka pána z Clary filiální kostely v Mohelnici nad Jizerou a Chocnějovicích, na panství Valečov s podacím právem pana Freislebena fara Boseň a na panství Loukovec paní z Bredau byly volné dvě filiálky. Na panství Jindřicha Vančury byla bez pastýře fara solečská. Na rožďalovickém panství, kde byl patronem Karel z Valdštejna, byla volná rožďalovická fara s filiálkami. Fary Katusice a Sudoměř uzavírají přehled neobsazených svatostánků na Boleslavsku.

Za činnost duchovních správců ve vikariátu zodpovídal boleslavský děkan Pavel Mincer. Spolu s ním působili na obyvatelstvo další muži světského i řeholního původu. Dvě třetiny beneficií byly pod správou laiků, o zbývající se podělili členové čtyř řádů. Nejstarší ve vikariátu minorita Ondřej Ridel¹⁸² se staral o fary Držkov a (Zlatá) Olešnice, druhý minorita František Žákovský spravoval faru Strenice. Kvardián kláštera boleslavských minoritů Michael Brod byl pomocníkem světského kněze Matyáše Hanče, faráře na hradištském beneficiu. V bělském obvodu působil benediktin Filip Jindřich Lucius společně s pomocníkem, protože sám neovládal češtinu. Neznámý křížovník s červeným srdcem spravoval faru v Benátkách a augustinián Simplicián Reichard byl farářem v Doksech a Dubé. Navíc ještě přísluhoval ve třech filiálkách.

Kromě Pavla Mincera žilo na farech v Boleslavsku ještě jedenáct světských kněží. Byli mezi nimi také tři cizinci. Úřad českodubského děkana zastával Lužičan Martin Cuculus, na faře v Mimoni s podacím nekatolického patrona Jana Zikmunda Zeidlera z Míšně žil Slezan Baltazar Zieger. Děkana sobotického Jakuba de Zotines zaval osud do vikariátu až z daleké Dalmácie. Jeho soužití se svěřenými farníky mohlo být složité nejen proto, že neovládal ani český ani německý jazyk.

Česká národnost byla prokázána u poloviny světských duchovních správců. Z Horšovského Týna pocházel Ondřej Kobelský (či Kohelský), farář ve Staré. ¹⁸³ Do svého rodiště ve Mšeně se vrátil Jan Petr Parvus, ¹⁸⁴ který mohl mít mezi svými bývalými sousedy lehčí postavení díky dobrým znalostem místních zvyklostí a poměrů. Mezi Čechy musíme také započítat Pavla Vojtěcha Blažejovského z největšího benefícia boleslavského vikariátu, dále faráře ve Skalsku a Kování Václava Dočekala, pastýře z bezenské fary Jana Edmunda Havlíka a duchovního správce na rohozeckém panství Jakuba Kousala.

Z vizitační zprávy se také dovídáme o zničených a vypálených farech. Farář Martin Cucul nemohl bydlet na faře v Dubu, protože byla vypálena. Do doby jejího úplného opravení žil v Hodkovicích. Také obydlí mšenského faráře bylo vypáleno, ten jako zdejší rodák žil do opravy domu u svých přátel.

Na boleslavském vikariátu je patrný složitý vývoj, kterým v předchozí době prošel. Dokládá to nejen polovina velkých beneficií pod správou jednoho faráře, ale také téměř čtvrtina far a filiálek bez duchovního správce. Řada z nich měla nekatolické patrony, kteří neprojevovali dostatek zájmu a vůle k jejich obsazení nebo zmenšení obvodu. Nedostatek světského kléru v oblasti se projevil výpomocí řeholníků. Přestože na dva laické kněze připadá jeden řádový farář, přísluhovali řeholníci fary světských patronů. Těžkou úlohu měli katoličtí faráři v Mnichově Hradišti, Bakově, Bělé pod Bezdězem, Českém Dubu a řadě dalších míst, kde žila převážná většina nekatolického obyvatelstva.

Vltavský vikariát ležel ve vnitrozemí arcidiecéze. Na východě sousedil s Kouřimskem farami Netvořice, Neveklov, Maršovice, Olbramovice a Votice. Jižní hranice procházela od Sedlce přes Obděnice a Petrovice až do Klučenic.

Odtud zpět přes Krašovice do Počepic. Na západě ležely fary Počepice, Sedlčany, Křečovice a Vysoký Újezd.185

Vizitační zpráva z Vltavska podává přehled o devíti obsazených benefi-
ciích, to je o dvaceti farách a filiálkách. Bez duchovních správců zůstávalo devět
farních a filiálních kostelů. Byly to fara Kamýk, Krásná Hora a Nechvalice,186
Arnoštovice se dvěma filiálními v Červeném Újezdu a Střezimíří187 a jedna
neurčená fara s podacím právem hraběte z Vrtby. Dále se ve vikariátu nacházela
fara Václavice a chrám Brodce, kterou administroval ještě před rokem farář
benešovský z Kouřimska. Ten bohužel před rokem zemřel, takže farníci byli bez
pastýře. Další fary Kovářov a Lašovice na panství knížete z Eggenbergu měly
faráře v prachatickém vikariátu.

Na vizitovaném území byly celkem malé farní obvody, výjimkou bylo
petrovické beneficium - fara Petrovice se svatyní v Obděnicích a fara Krašovice
s filiálkou v Předbořicích. Úřad vikaře zastával Adam Mazovský (Mazovius) ze
Slezska, děkan v Sedlčanech a farář v Dublovicích. Více než polovinu benefi-
cií spravovali světszí kněží. Chybí nám informace o faráři ve Voticích188 na kolatuře
hraběte z Vrtby. Toho uvádí zpráva křestním jménem bez příjmení jenom jako
Františka.189 Většina světských duchovních pastýřů neměla v této oblasti jazy-
kové potíže, protože pocházela z Čech a Moravy. Farář v Neveklově, Maršo-
vicích a Křečovicích Václav Bílek se narodil v Kutné Hoře,190 farář v Počepicích
a Jesenici Václav Velešínský byl z Jistebnice.191 Další český farář Pavel Novák
(Novacides) spravoval fary hraběte Michny v Netvořicích s filiálkami v Bělicích
a Vysokém Újezdu. Moravan Jan Alois Katerský žil s farníky Sedlce a Prčic.

Na správě dvou benefi-
cií se podíleli křížovník s červenou hvězdou a jezui-
ta. Faru na křížovnickém statku Klučenice spravoval samozřejmě některý
z křížovníků, autor vizitační zprávy však neznal jeho jméno. Stejně to dopadlo
s informací o největším benefi-
ciu. Zde bylo pouze uvedeno, že je administro-
váno březnickými jezuity.

Rozlohou i počtem benefi-
cií nevelký vltavský vikariát byl z větší části spra-
vován domácím světským klérem. Přesto téměř čtvrtina far a filiálek zůstávala
v polovině 17. století neobsazena. Ve vesnicích bez duchovního pastýře se
zdržovalo i velké množství nekatolíků. Například v Kamýku to byla téměř
třetina všech obyvatel.

Posledním z vizitovaných vikariátů byl vikariát rakovnický. Na severozá-
padě sousedily fary Oráčov, Děkov, Hořesedly a Mutějovice se žateckým
krajem. Na východě s vedlejším vikariátem slánským ležely Nové Strašecí
a Zbečno. Jižní hranice procházela od Zbečna přes Křivoklát, Rousínov,
Břežany, Kožlany až do Kralovic. Na západě se spojovaly Kralovice s Oráčo-
vem.192 O správu dvaceti osmi far a filiálních kostelů ve vikariátu se podělili jen
čtyři správci. Kromě toho bylo na Rakovnicku v roce 1650 ještě čtrnáct prázdných
nebo pustých far a kostelů.

Protože se jedná o menší obvod s extrémně malým počtem farářů
a spoustou volných far, pokusíme se podle údajů v Soupisu poddaných podle
víry o bližší objasnění této situace. Víme, že podklady a čistopis Soupisu
vznikaly nejpozději v březnu 1651, takže nemůže dojít k velkému zkreslení
informací z vizitační zprávy. Nejprve k samotnému stavu v roce 1650.

Úřad děkana v královském městě Rakovníku zastával laik Jiří Alois Benát-
ský, ten měl v péči celkem sedm far. Patronem většiny z nich byl panovník,
protože se nacházely na komorním panství.193 Patřily sem fary Rakovník, Kněže-
ves, Senomaty, Pavlíkov, Lubná, Líšany a Lužná. Vizitační zpráva uvádí, že
kromě Rakovníka a Kněževsi byly zbylé fary zničeny. Celkový obrázek o povin-
nostech rakovnického děkana, stavu far a počtu duší pomohou vytvořit záznamy
Soupisu poddaných podle víry. Podle nich přísluhoval Jiří Alois Benátský

v Kněževsi každou třetí neděli, 194 v Pavlíkově, Lubné a Lužné jednou ročně. 195 Fara v Líšanech byla před třiceti lety vypálena i se vsí, v celé vsi bylo jen sedm sedláků a ti platili děkanu rakovnickému, protože -se k němu zpovědí svatou, křtem a oddavky ucházejí-. 196 Podle vizitační relace žil v Líšanech 41 katolík, v Pavlíkově připadlo na 45 katolíků padesát nekatolíků!

Podstatně menší beneficium připadlo druhému faráři Janu Václavu Mindlentovi původem z Březnice. Tento bakalář filosofie 197 spravoval fary Čistá a Břežany, spadající pod jurisdikci pražské kapituly. Jeho obvod se zdál být malý, protože dosud neznáme jeho další povinnosti, o nichž se zmíníme dále. Při sledování pravidelných úkonů čisteckého faráře byly nápomocny informace ze Soupisu poddaných podle víry pro rakovnický kraj. Po jejich podrobném prostudování zjistíme, že čistecký farář Jan Václav Mindlent přísluhoval ještě v Milíčově, 198 a Vsesulově, 199 každou třetí neděli v Kožlanech 200 a o správu v Kolečovicích, Slabcích a Hořesedlech se dělil s rakovnickým děkanem.

Dalším správcem na farách komorního panství byl světský pastýř Václav Daniel Soběslavský. Do jeho rukou byla svěřena péče o farníky v Křivoklátě, Zbečně, Novém Strašecím, Mutějovicích a sedmi filiálkách, a navíc ještě dalších sedmi filiálkách z panství Krušovice. Ze Soupisu poddaných se dovídáme další informace o farách v Novém Strašecím a o Mutějovicích. Chrám Páně s farou a mnoha domy v Novém Strašecím byl v roce 1639 vypálen vojáky 201 a proto tu bohoslužby vykonával zbečenský farář, fara nemohla mít samostatného správce. V Mutějovicích Soběslavský přísluhoval každou třetí a čtvrtou neděli. 202

Z údajů obsažených v Soupisu poddaných podle víry se pokusíme o rekonstrukci názvů čtrnácti filiálek, přísluhovaných zbečenským farářem. 203 Soupis poddaných uvádí na panství Křivoklát kromě pěti far ještě dvacet jednu filiálku. Právě 14 z nich přísluhoval farář ze Zbečna. Filiální kostel v Městečku administroval Václav Daniel Soběslavský třikrát až čtyřikrát ročně, dvakrát až třikrát do roka sloužil mši svatou v Nezabudicích, Bratronicích a Nesuchyni. Dvakrát v roce se dostavil do Bělče a Hvozdu. Jednou za rok splnil svou povinnost duchovního pastýře farníkům ve Skryjích, Krupé, Hředlech, Třticích a Řevničově. Jedenkrát v roce sloužil zbečenský farář v lesích na samotě čili -nadaupnie- v kostele sv. Maří Magdalény a v Křivoklátě v kostele za zámkem. Několikrát ročně přísluhoval také v kapli křivoklátského zámku. Jediným řeholníkem rakovnického vikariátu byl plaský cisterciák, zastávající úřad kralovického faráře. Vizitační protokol neuvádí jeho jméno. Podle Soupisu poddaných to byl na jaře roku 1651 Matyáš Hubal. 204 Musíme však počítat s tím, že od vizitace do jara r. 1651 mohlo dojít ke změně duchovního správce.

Neobsazené zůstávaly fary Slabce, Kožlany, Vsesulov, Rousínov, Děkov, Oráčov, Šanov a nejmenovaná fara pod kolaturou Jana hr. Nostice. Bez stálého správce byly filiálky Olešná, Veclov, Vysoká Libyně, Kolečovice, Hořesedly a Skřiván. Filiálky Olešná, Veclov a Vysoká Libyně měly patrona Kryštofa Jaroslava Krakovského z Kolovrat a ten uvažoval o jejich obsazení katolickým farářem. Kostel ve Vysoké Libyni byl vypálen nepřitelem a proto byl administrován zatím cisterciáky z Plas, čisteckým farářem a rakovnickým děkanem. Děkovská fara byla 25 let prázdná a v Rousínově od roku 1627 žádný farář nebyl. Fary v Oráčově přísluhoval farář z Jesenice, o povinnosti při filiálce ve Skřivani se podělili rakovnický děkan a zbečenský farář.

Na Rakovnicku byla v polovině 17. století obsazena jen čtyři beneficia a většinu z nich spravoval český světský klérus. Těžkou hospodářskou situací na komorním panství křivoklátském dokládá třetina neobsazených far a filiálek a také velký počet nekatolíků, žijících ve městech a vesnicích tohoto vikariátu.

Přes velké úsilí nekatolické církve zůstávala v polovině 17. století řada beneficií neobsazených. V jednotlivých oblastech se při obnovování farní organizace projevoval rozdílný historický vývoj. Poměrně hustá farní síť a malá

beneficia byla na západu a jihu arcidiecéze v plzeňském, horšovskotýnském, tachovském a krumlovském vikariátu, kde část farností byla pod patronátem bohatých katolických feudálů a kde nedošlo k narušení správní struktury za husitských válek.

Jiná byla situace na severu, severovýchodu a východu Čech. V těchto hornatých oblastech arcidiecéze žilo stále dost protestantů, podporovaných ze sousedních zemí. V krušnohorských horních městech Božím Daru, Jáchymově, Blatné a dalších se mezi domácími a saskými horníky stále udržovalo a šířilo Luterovo učení. V jazykově a národnostně smíšené oblasti žila se svými farníky řada německých duchovních správců. Několik far a filiálek bylo spojováno do velkých celků, takže dopad pastorační činnosti nebyl tak silný, jak by si arcibiskup Harrach přál.

Na Hradecku, Boleslavsku a Chrudimsku bylo třeba vybudovat novou farní síť a velká beneficia rozdělit mezi více farářů. Nejhůř z celého hodnocení vycházejí komorní panství křivoklátské a pardubické. Na nich je nejvíce vidět těžký život obyvatel, sužovaných za třicetileté války procházejícím vojskem a neúměrně zatěžovaných potřebami panovníka a komory.

Čeští světští duchovní správci měli převahu v jihozápadní části arcidiecéze v jindřichohradeckém a horšovskotýnském vikariátu. Většina světského kléru působila na farách v plzeňském, prachatickém a krumlovském vikariátu. Také úřad vikáře zastávala až na nepatrné výjimky osoba světského původu.

Nedostatek domácího světského kléru pomáhal nahrazovat cizí laický klérus a řeholníci z různých klášterů. Někteří faráři z jiných zemí nebyli v arcidiecézi úplnými cizinci, protože řada z nich přijala od Harracha nebo jeho sufragánů svěcení v Praze. Jiní studovali u jezuitů v Praze nebo Olomouci, takže zde už určitou dobu pobývali.

Většina řeholníků spravovala inkorporované fary nebo vypomáhala na neobsazených farách světských patronů. Dominantního postavení v západních Čechách dosáhli na Tachovsku tepelští premonstráti a kladrubští benediktini. Jih arcidiecéze si mezi sebe rozdělili vyšebrodští a zlatokoronští cisterciáci. Polští a slezští minorité vypomáhali na farách v boleslavském, chrudimském a hradeckém vikariátu. Jezuité se do správy far příliš často nezapojovali a podíleli se spíše na misijní činnosti nebo zastupovali na farách dlouhodobě nepřítomné nebo nemocné pastýře.

V několika vikariátech vedle sebe působily dvě až tři generace farářů, takže starší mohli být mladším v lecčems nápomocni. Řada duchovních správců působila dlouhá léta na jedné faře nebo prožila větší část svého života v jedné oblasti. Z té se vzdálila například jen na konvokaci kléru a nebo na jednání v arcibiskupské kanceláři, kam mohla být pozvána k urovnání sporů nebo vysvětlení nějakých nejasností.

Na počátku padesátých let 17. století stála katolická církev před těžkým úkolem vyrovnat se s pozůstatky z dob minulých a zlomit přežívající nekatolické vyznání obyvatel v řadě oblastí. Účinným nástrojem k dosažení tohoto cíle měli být duchovní pastýři, kteří s farníky trávili většinu jejich života od kolébky až po hrob. Pro svou pastorační činnost, obzvlášť když se od nich očekávaly kladné výsledky v působení na smýšlení obyvatel, museli mít farní správci mimo jiné zajištěny základní ekonomické podmínky.

V době, kdy řada usedlostí i celých vesnic byla pustá nebo v ní přežívalo jen několik rodin, musel mít nový kněz zajištěnu alespoň základní obživu. Je celkem pochopitelné, že u mnoha farářů hrála otázka výběru budoucího patrona svou roli. Vyhledávány byly proto spíše farnosti katolických patronů v oblastech s nepřerušujícím vývojem farní správy. Každému byla jistě milejší menší benefi-

cia s vyššími platy. Těžší postavení měl samozřejmě ten duchovní pastýř, který se dostal na faru nábožensky vlažného kolátora, jež byl katolíkem jen z přinucení. Zde nejen, že neměl tak dobré ekonomické zázemí, ale musel většinou také spravovat větší farnost, takže pravidelný styk a komunikace s farníky mu chyběla. Často musel překonávat větší vzdálenosti mezi jednotlivými kostely svěřeného benefícia na úkor pastorační činnosti. U těchto a dalších nekatolických patronů byla často zřejmá neochota přijímat na svá benefícia katolické duchovní.

Otázkou zůstává účinek katolického správce v ryze nekatolické oblasti. Věc víry se sice zdála vyřešenou po obsazení fary katolíkem, ale v mnoha případech byl opak pravdou. Katolický správce byl obklopen jen hrstkou věřících mezi nekatolickou většinou, od které museli všichni snášet jen posměšky a ústrky.

Celkovou hospodářskou situaci jednotlivých farností je třeba chápat i z pohledu patronů a jejich poddaných. Jestliže si bohatí kolátoři mohli dovolit vydržování několika kněží na svých farnostech, nemohli si to dovolit jiní v oblastech několikrát navštívených plenícím a palícím vojskem. Často byl některý z patronů rád, když na poškozeném území spojil několik far do jednoho benefícia, které zajistilo alespoň základní životní jistoty pro vyhlédnutého duchovního správce.

Z toho, co bylo řečeno v příspěvku, vyplývá ještě řada závažných otázek, na které bude třeba dále odpovědět. Po seznámení s počtem, národnostním složením, podílem světských a řeholních kněží a velikostí beneficií, bude třeba věnovat pozornost především ekonomickým podmínkám života této ne právě nevýznamné společenské vrstvy.²⁰⁵

Poznámky

- 1) Jsou to například Berní rula z roku 1654, Soupis poddaných podle víry a tzv. Status animarum pražské arcidiecéze oba z roku 1651 a řada dalších regionálních či městských přehledů obyvatelstva.
- 2) T. Bílek, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské. Praha 1892, s. 239 a následující.
- 3) První vizitace v arcidiecézi byly prováděny již za arcibiskupa Antonína Bruse z Mohelnice - srovnej K. Borový, Antonín Brus z Mohelnice. Praha 1873, s. 99-101. Z předbělohorského období nejsou zachovány zprávy o vizitacích celé arcidiecéze, jedná se spíš o vizitace jednotlivých panství.
- 4) Srovnej edici F. Štědrého, Znovuzřízení katolické duchovní správy po r. 1620, Sborník historického kroužku (dále SHK) 1925, s. 34-46 a podrobný rozbor průběhu vizitace jednotlivých krajů E. Čáňovou, Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620-1671). SAP 35, 1985, č. 2, s. 517-527.
- 5) Srovnej E. Čáňová, c. d., s. 529-534.
- 6) Srovnej E. Čáňová, c. d., s. 535-539.
- 7) E. Čáňová, Nejstarší zповědní seznamy 1570-1666. Praha 1973, sv. 1 v řadě Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Prameny pro hospodářské a sociální dějiny.
- 8) E. Čáňová, c. d., SAP 35, 1985, s. 541-543.
- 9) Tuto činnost dokládá F. Štědrý, Stavivo k podrobné historii církevní v Čechách. SHK 1910, s. 1-10, 165-173; 1911, s. 33-46, 193-200; 1912, s. 76-83, 176-181; 1913, s. 41-51, 165-171; 1914, s. 41-47, 132-137.
- 10) Státní ústřední archiv v Praze (dále SÚA Praha), fond Archiv pražského arcibiskupství (dále jen APA I), karta 4470, inventární číslo 5359.
- 11) SÚA Praha, APA I, k. 4470, i. č. 5359.
- 12) SÚA Praha, APA I, k. 4470, i. č. 5360.
- 13) SÚA Praha, APA I, k. 4470, i. č. 5359.
- 14) SÚA Praha, APA I, k. 4470, i. č. 5360.

- 15) SÚA Praha, APA I, C 109/1, k. 2038, sg. XXXII N. 55.
- 16) SÚA Praha, fond Stará manipulace (dále SM), signatura R 109/47 nebo edice T. Bílka, Stav far l. 1650-1652 v krajích Chrudimském (zvláště na panství Pardubickém), Kralohradeckém, Boleslavském, Slanském a Žateckém, pak v knížetství Fridlandském l. 1630. Stav a způsob kostelů v kraji Chrudimském zvláště far a jich důchodů na král. komorním panství Pardubickém l. 1650. Památky archeologické a místopisné 13, 1885-1886, s. 9-15.
- 17) Údaje o svěcencích ověříme v ordináčnících matrikách (SÚA Praha, APA I, rkp. B 3/3, B 3/4, B 3/5, B 3/6 a Archiv kláštera premonstrátů na Strahově (dále ŘP), rkp. 4192; informace o vzdělání získáme z edic univerzitních matrik M. Truce, Album Academiae Pragensis Societatis Iesu 1573-1617 (1565-1624). Praha 1968 a J. Andritsche, Die Matrikeln der Universität Graz, I. Band 1586-1630, Graz 1977, II. Band 1630-1662, Graz 1980 a originálu rukopisu matriky olomoucké jezuitské akademie, uloženého ve Státním oblastním archivu Opava, pobočka Olomouc, fond Univerzita Olomouc, rkp. 5. Doplnující informace získáme v řadě dalších pramenů.
- 18) Při dnešním členění by zahrnoval kadaňský vikariát větší část mosteckého okresu, sever okresu Louny a téměř celý okres Chomutov bez jeho jižního výběžku.
- 19) Například Daniel von der Hayden spravoval fary Klášterec a Mikulovice s filiálkami Petlery a Lorchovej, ještě větší obvod měl jeho kolega Pavel Hildtner, který obhospodařoval fary v Křimově, Hoře Sv. Šebestiána a Volyni s filiálkami ve Výsluní a Nové Vsi.
- 20) Do jeho obvodu patřila ještě fara v Úhošťanech.
- 21) Srovnej údaje o nekatolickém obyvatelstvu v oblasti z přehledu E. Čáňové, Status animarum pražské arcidiecéze. SAP 29, 1979, s. 53 a 54.
- 22) Doupovský vikariát zabíral přibližně dvě třetiny okresu Louny a třetinu sousedního karlovarského okresu.
- 23) Zahrnoval fary Vroutek, Vidhostice, Libyně, Skytaly a Nahořečice.
- 24) Jana hraběte Verduga.
- 25) Fara byla pod patronátem svobodného pána z Clary.
- 26) V kolatuře Jaroslava ze Štampachu.
- 27) Na kokořovském panství.
- 28) Patronem byl hrabě Verdugo.
- 29) Správcem v královském městě Lounech.
- 30) Na beneficiu Milčeves, Žabokliky a Břežany.
- 31) V Pšově.
- 32) Loketský vikariát by dnes tvořil sokolovský okres a část Karlovarska s horními městy.
- 33) Patronem byli křižovníci s červenou hvězdou.
- 34) Kolátorem zdejší fary byl hrabě Nostic.
- 35) Údaj o patronátu chybí.
- 36) U prvních dvou měli podací právo sami křižovníci s červenou hvězdou.
- 37) Ten byl však už v doupovském vikariátu zapsán jako správce milčevského benefícia hraběte Černína.
- 38) Bečov administroval G. Stelzer ještě před vystavěním fary od roku 1640, trvale se zde usadil v únoru 1642 a působil až do své smrti 23. listopadu 1655.
- 39) Kromě Jindřichovic sem patřila Přebuz a Tatrovice.
- 40) Dnes by se vikariát rozkládal v okresech Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň-město, v severní části klatovského okresu a ve východní oblasti okresu tachovského.
- 41) Navíc do tohoto obvodu musíme zahrnout pět svatyní či chrámů bez ustaveného správce z plzeňského benefícia, pět z klatovského a dvě z rokycanského benefícia. Podobně patří ke Starému Plzenci čtyři nejmenované kaple.
- 42) Na zdejší beneficiu působil Daniel Vojtěch Boháč původem z Plzně.
- 43) Zahrnoval filiálky Mileč a Neurazy.
- 44) Do benefícia patřily dvě nejmenované filiálky, bohužel je neuvádí ani jeden

ze seznamů.

- 45) Opět sem spadaly dvě neurčené filiálky, patronem byl Vratislav z Mitrovic.
- 46) Celá farnost čítala kromě manětínských fary filiální v Křečově a Lukové.
- 47) První měl jen jáhenské svěcení z Prahy od 22. září 1646, druzí dva dosáhli presbyterátu v roce 1650. V. Herel 11. března 1650 a J. Markrab 26. května 1650.
- 48) Srovnej SÚA, APA I, rkp. B 3/5.
- 49) Při znalosti zásad kanonického práva vycházíme z odhadu, že se mohl narodit kolem roku 1610. Zároveň však nemůžeme vyloučit možnost, že do Čech přišel už starší.
- 50) Petr Schirmer narozený 12. října 1617 v Sokolově byl farářem v Liticích od počátku ledna 1649 do léta roku 1652.
- 51) Martin Kilián spravoval dobřanskou faru od 22. srpna 1632 až do své smrti 21. června 1659.
- 52) Martin Kastel či Casel, narozený roku 1610 nebo 1611, byl konfirmován na faru do Sekyřan (Horních) dne 16. prosince 1647 a spravoval ji až do své smrti 3. července 1658.
- 53) Seznam však neuvádí patrony všech beneficíí.
- 54) Byli to Šebestián Bartoloměj Kryšpín, farář v Rokycanech a Mýtě, Jan Konrád, farář v Přeštici a Vícově, Jan Šlapaček, farář ve Starém Plzenci, Daniel Vojtěch Boháč, správce již zmíněného chválenického benefícia a Tobiáš Cimerman, farář v Malešicích a Kozolupech.
- 55) Kašpar Benedikt, správce mirošovského benefícia, Kašpar Wagner, farář ve Strážově, Tomáš Zikmund Grinwaldt z fary v Bělé a Šimon Fabricius ze žinkovské fary.
- 56) Jan Berger z Klatov byl správcem v Kolínci a Velharticích, z Rokycan byl Václav Sychra, farář myslivský, stříbrský správce Jan Jacobides pocházel z Horšovského Týna, z Bělé byl Jan Faber, farář z Běšin a ze Zhoře přišel Jiří Hájek, duchovní pastýř v Jezné. Celý výčet doplníme ještě o kaplana plzeňského Vavřince Herela z Chotěšova.
- 57) SÚA Praha, fond Stará manipulace - dále SM, signatura R 109/45, Plzeňsko 33 - Lišťany, fol. 4r, zpráva ze 30.3.1651.
- 58) SÚA Praha, SM, R 109/45, Plzeňsko 10 - Dolany, fol. 3r ze 28.3.1651.
- 59) SÚA Praha, SM, R 109/45, Plzeňsko 64 - Prádlo a Drachkov, fol. 9v, informace z 23.4.1651.
- 60) SÚA Praha, SM, R 109/45, Plzeňsko 66 - Předslav, fol. 2r, informace z 25.4.1951.
- 61) SÚA Praha, SM, R 109/45, Plzeňsko 22 - Janovice nad Úhlavou, fol. 5r z 28.3.1651.
- 62) Dnes by vikariát zahrnoval především okres Tachov (kromě jeho jižní části), jih sousedních okresů Cheb a Karlovy Vary a příhraniční obce na západu okresu Plzeň - sever.
- 63) S dalšími farami v Domamyšli a Černošíně.
- 64) SÚA Praha, SM, R 109/45, Plzeňsko 90 - Trpisty, fol. 33v, informace ze 14.6.1651.
- 65) SÚA Praha, SM, R 109/45, Plzeňsko 29 - Krasíkov a Bezručice, fol. 42v, zpráva ze 14.6.1651.
- 66) Patronem byl opět pán ze Švamberka.
- 67) Presbyterem byl ordinován 12. ledna 1648.
- 68) Kněžské svěcení získal Mayer 21. září 1647.
- 69) Presbyterem byl od 29. května 1627, mezi ním a zmíněným Mayerem byl věkový rozdíl téměř jedné generace.
- 70) SOA Plzeň, pobočka Žlutice, fond Premonstráti Teplá, rkp. 11, pag. 37.
- 71) I když zmíněný děkan tachovský byl ještě v květnu 1643 svěcen jako laik.
- 72) Jednalo se o fary Toužim a Krásné Údolí.
- 73) Byl farářem v Bohuslavi a administroval dvě nejmenované filiálky.
- 74) Spravovali farnost lestkovskou a faru Krsy pod patronátem pana ze Švamberka, Planou s poutním kostelem sv. Anny za městem Františka Arnošta Šlika, Staré Sedliště s podacím právem paní Anny Marie Eusebie Kavkové

- z Říčan a dále farnosti v Otíně, Brodě n. Tichou a Chodové Plané.
- 75) Srovnej pozn. 70.
- 76) Jiří František Weidner byl správcem v Teplé od 16. prosince 1647 do své smrti 21. září 1661; mnichovský farář Hroznata Uhl či Wohl zde působil od 4. února 1642 do své smrti 16. června 1658 (zemřel údajně na vodnatelnost, obezitu a mrtvici); Norbert Fissel byl v Číhané od roku 1633, opustil ji jen roku 1639 po vpádu Švédů a potom ji spravoval až do posledního dne svého života (25. dubna 1666), služba farníkům pro něj asi nebyla lehkou, protože posledních dvacet dva let byl sužován obvyklou nemocí vyšších vrstev - podagrou.
- 77) První zpracovávaný seznam z r. 1650 (k. 4470, i. č. 5359) uvádí 15285 katolíků a jen devět nekatolíků, druhý (k. 4470, i. č. 5360) má 16000 katolíků a 24 heretiky, E. Čáňová, c. d., SAP 29, 1979, s. 43-44 registruje ze 39 vsí vikariátu z 16801 vyzpovídané osoby jen osmnáct nekatolíků.
- 78) Srovnej výsledek E. Čáňové, c. d., SAP 29, 1979, s. 41-42, podle kterého žilo na Plzeňsku jen dvanáct nekatolíků.
- 79) Srovnej J. Hanzal, Rekatolizace v Čechách - její historický smysl a význam. Sborník historický 1990, s. 47 a E. Čáňová, c. d., SAP 35, 1985, s. 521, 524-525.
- 80) Dnes by zahrnoval vikariát téměř celý okres Domažlice a příhraničí okresů Tachov, Plzeň-jih a Klatovy.
- 81) Patronem v Kolovči byl Dionýs Žákavec a ve Staňkově s filiálkou Hlohová hrabě Trautmansdorf.
- 82) Patronem prvních tří far byl hr. Trautmansdorf, patronem v Klenčí a Újezdu Sv. Kříže pánové z Lamingu.
- 83) Farní sv. Kunhuty a Všeruby. V seznamu i. č. 5359 jsou zapsány jako volné hned pod Kdyní; podle druhého přehledu (i. č. 5360) jsou administrovány farářem z Kdyně.
- 84) K Touškovu byl přifařen Holýšov a k Chotěšovu Stod.
- 85) Jan Jiří Bouček, správce v Merklíně, přiznal před svým vysvěcením českou národnost.
- 86) Vikariát by tvořily okresy Strakonice, Písek, Prachatice a okrajové obce okresů Klatovy a Příbram.
- 87) Jedna z far je v popisu vikariátu označena jako -anonyma- pod patronátem Adama Vrábského z Vrábí a další s podacím hraběnky Buquoyové s názvem -Wrtiegicensis- považujeme za faru ve Vitějicích.
- 88) U Budětic a Rabí.
- 89) Fara Malenice a Svatá Máří.
- 90) U far Zdíkovce, Vacov a Přečín.
- 91) K prachatickému beneficiu s podacím knížete z Eggenbergu patřila filiálka Laziště.
- 92) Součástí benefícia byla ještě Putim.
- 93) Přibilovic administroval fary Mirovice a Mirotice a Werner záblatskou faru.
- 94) Patron však není znám.
- 95) Celkem u sedmnácti.
- 96) Dnešního Udine.
- 97) Do jeho benefícia patřily ještě Křepice.
- 98) K Sedlici byly také připojeny Radobyte.
- 99) Se správou filiálky Paštiky.
- 100) Z Bakova pocházel Michal Vojtěch Crusius, správce strakonického benefícia, z Třebenice Ondřej Vrbský ze lhenického benefícia, Jan Schönwald, správce Starého Sedla nebo Sedliště, Bartoloměj Aquileia (Vorlíček) ze strašinského benefícia, Jakub Markovský z Chrudimi spravoval největší obvod Trhonín, Bavorov a Blanice, z Mladé Boleslavi Václav Alex Gallus (Havel) farář ve Vodňanech, Jan Perger farář v Kolínci na Plzeňsku s nejmenovanou filiálkou v Prácheňsku byl z Klatov.
- 101) Presbyterát získal 20. prosince 1608.
- 102) Dnes by vikariát ležel v okresu Český Krumlov a zasahoval by do sousedních okresů Prachatice a České Budějovice.
- 103) Spravoval ho Melichar Gerkovius z Jindřichova Hradce. Ten byl asi nej-

- mladším farářem v oblasti, presbyterát měl od 21. února 1649.
- 104) Bylo to Dubné a Křemže Jakuba Častolara z Chlumce, Chroboly a Frantoly knížete z Eggenbergu, Kaplice a Blansko hraběnky Buquoyové, Sviny s neuvedenou filiálkou kn. z Eggenbergu a Rožmitál a Dolní Dvořiště vyšebrodského opata.
  - 105) F. Krásl, Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od 1623-1667. Praha 1886, s. 525.
  - 106) O tom, že svou povinnost splnil již v roce 1651, svědčí údaj získaný ze Soupisu poddaných podle víry (viz SÚA Praha, SM, R 109/45, Bechyňsko 5 - Vyšší Brod, fol. 81r), který uvádí stropnického správce cisterciáka Jakuba Puffera.
  - 107) Wernera uvádí stejná signatura Soupisu poddaných na fol. 81v jako 85 letého premonstráta! Údaj o jeho vysokém věku můžeme ověřit v matrice Horního Dvořiště, kde je zapsáno jeho úmrtí (viz SOA Třeboň, Sbirka matrik, Horní Dvořiště, matrika narozených, oddaných a zemřelých (N, O, Z) 1649-1666, sg. 1. Podle záznamu ze 14. března 1654 na pag. 101 zemřel Jiří Werner jako 89 letý. Zajímavé je, že na zdejší faře žil 23 let.
  - 108) Byl jím Kašpar Hoffman v Myšlanech.
  - 109) Ondřej Ulrich spravoval faru v Těšenově, Petr Bernard faru v Benešově, Vavřinec K. Johanides zátoňskou faru a Daniel Mincer beneficium Chroboly a Frantoly. Všechny fary byly pod jurisdikcí kn. z Eggenbergu kromě benešovské kolatury hraběnky Buquoyové.
  - 110) Kněžské svěcení měl od 21. února 1649.
  - 111) SÚA Praha, SM, R 109/45, Bechyňsko 19 - Chroboly, fol. 1a.
  - 112) V současné době by tento vikariát zabíral asi dvě třetiny českobudějovického okresu. Do sousedního okresu Písek zasahují jen Netolice.
  - 113) SÚA Praha, SM, R 109/45, Bechyňsko 5, fol. 79v uvádí v roce 1651 ve Strýčicích správce Havla Lachmunda, můžeme se domnívat, že se jedná o stejnou osobu.
  - 114) Zahrnovalo ještě Purkarec a Hůrku.
  - 115) Jedná se o Jana Brandejského, správce v Hosině, Jiřího Dubenského v Boršově a Václava Palackého, pastýře v Netolicích a Němčicích.
  - 116) V současné době by vikariát zabral téměř celé okresy Tábor, Jindřichův Hradec a Pelhřimov s obcemi sousedících okresů České Budějovice a Písek.
  - 117) Byli to Petr Vojtěch Koukal, magistr Jan Blovský a Tomáš Maczel. U všech z nich je poznámka, že neinformovali.
  - 118) SÚA, APA I, k. 4470, signatura 5360.
  - 119) U některých jmen farářů je totiž poznámka, že informoval podobně. Zda vůbec vikář informaci obdržel a na jaké byla úrovni, můžeme těžko posoudit.
  - 120) E. Čáňová, c. d., SAP 29, 1979, s. 46.
  - 121) Srovnej F. Krásl, c. d., s. 431.
  - 122) SÚA Praha, SM, R 109/45, Bechyňsko 76 - panství Třeboň uvádí u Ševětína, že tu býval -včas pokoje- farář a teď přísluhuje lomnický pastýř (fol. 130v); v Bošilci a Bukovsku administroval farář z Veselí (fol. 128v a 129r).
  - 123) Farářem v Lodheřově.
  - 124) Správcem v Počátkách a Žirovnici.
  - 125) Jarošovský farář.
  - 126) První byl vysvěcen knězem 13. ledna 1647, druhý ještě později 21. září 1649.
  - 127) Ze Stodu Ondřej Windisch, farář v Kunžaku a Strmilově, z Nepomuku Václav Alois Klaudius, děkan v Týnu (nad Vltavou) a Matyáš Hamřík, jistebnický správce.
  - 128) Bohužel schází informace o faře, kterou spravoval.
  - 129) Teď by vikariát zabíral východní část okresu Kutná Hora, celý okres Havlíčkův Brod a severní obce okresu Pelhřimov.
  - 130) Informaci o kanonické vizitaci čáslavského a vltavského vikariátu podal

- kutnohorský arciděkan Šebestián Zbraslavský dne 20. září 1650.
- 131) Dnes Žižkovo Pole.
- 132) Jistou pochybnost můžeme mít u správce ledečského benefícia polského P. Josefa Kapucína, ze zápisu jednoznačně nevyplývá zda kapucín je příjmení nebo zda označuje člena žebravého řádu. Informaci nemůžeme ověřit ani v Soupisu poddaných podle víry, R 109/45, Čáslavsko 24 - Ledec nad Sázavou, protože na fol. 52r je napsáno, že P. Josef -Capuciner- již zemřel. Zápis o jeho úmrtí najdeme v kapucínském nekrologiu dne 19. února 1651 (SÚA Praha, ŘK, rkp. 33, fol 26v).
- 133) Mistrem filosofie se stal v roce 1634 a bakalářem teologie o tři roky později. Mistrem teologie byl ještě děkan v Německém Brodě.
- 134) Dnes Červené Janovice.
- 135) Byla to hraběnka Valdštejnová.
- 136) Jména kolátorů jsou uvedena podle pořadí far - pan Heidler z Bukové, hrabě ze Sulmu, hraběnka de Suis, pan Chiesa a hraběnka z Valdštejna.
- 137) SÚA Praha, SM, R 109/45, Čáslavsko 38 - Úsobí - Střítež, fol. 1r z června 1651 a Čáslavsko 42 - Ronov, fol. 14r z 1.4.1651.
- 138) SÚA Praha, SM, R 109/45, Čáslavsko 35 - Okrouhlice, fol. 10v zpráva ze 14.5.1651.
- 139) SÚA Praha, SM, R 109/45, Čáslavsko 51 - Tupadly, fol. 10r ze 21.3.1651.
- 140) SÚA Praha, SM, R 109/45, Čáslavsko 57 - Zahradka, fol. 6v informace ze 16.3.1651.
- 141) Srovnej SÚA Praha, SM, R 109/47 nebo edici T. Bílka (viz pozn. 16).
- 142) Při určování počtu far můžeme vycházet ze stavu v roce 1641, kdy měl chrudimský vikariát 165 kostelů a jen 21 faráře. (Srv. F. Krásl, c. d., s. 427). Potom by se Hanzalův odhad (srv. c. d., s. 76) k letům 1650-1652 zdál příliš nízký.
- 143) Dnes by komorní panství leželo zhruba v okrese Pardubice s malými přesahy do sousedních okresů chrudimského a rychnovského.
- 144) Pardubice měly filiálky u sv. Jana Křtitele na předměstí a v Pardubičkách.
- 145) Filiálky Kunětice, Ředice, Vysoké Chvojno, Albrechtice, Moravany, Slepotic, Platěnice, Veliny a filiálku nad městečkem v Holicích.
- 146) Jednalo se o Semín, Podůlšany, Živanice a filiálku při bohdanečském hřbitovu.
- 147) Fara Dašice měla filiálky Hostovice a Komárov, k Dřítči patřila filiálka Býšť.
- 148) Zde na 1295 katolických osob připadl 181 heretik.
- 149) Státní oblastní archiv Zámorsk, Sběrka matrik, Chrudim matrika narozených a oddaných (N, O) 1630-1658, sg. 947 uvádí, že Švanda byl 15. prosince 1646 jmenován administrátorem a od sv. Jiří 1647 byl až do podzimu 1662 děkanem.
- 150) SOA Zámorsk, Sb. matrik, Vysoké Mýto N, O, Z 1609-1698, sg. 2276. Podle ní byl Pavel Žák děkanem do podzimu 1654.
- 151) SOA Zámorsk, Sb. matrik, Litomyšl N, O, Z 1622-1661, sg. 1295. Působil zde od 25. července 1648 až do dubna 1653.
- 152) SOA Zámorsk, Sb. matrik, Polička N 1642-1764, sg. 1652. Křížovník s červenou hvězdou přišel na faru 24. listopadu 1642 a opustil ji na začátku února 1652.
- 153) SÚA Praha, ŘP-listina i. č. 358 dokládá datum narození 11. listopadu 1613.
- 154) SOA Zámorsk, Sb. matrik, Hlinsko v Čechách N, O, Z 1624-1650, 1697-1702, sg. 213, fol. 137r.
- 155) Královéhradecký vikariát by zaujímal území dnešních okresů Rychnov nad Kněžnou, Náchod, Trutnov, východní část okresu Jičín, část okresu Hradec Králové a sever okresu Ústí nad Orlicí.
- 156) Srovnej studii E. Čáňové, Počátky rekatolizace na Hradecku. Práce muzea v Hradci Králové 12, 1970, s. 65-91 o práci Questenberkovy reformační komise ve východních Čechách na konci 20. let 17. století a studii téže autorky - K problematice povstání r. 1628 na trčkovských panstvích

- v Podorlicku. Orlické hory, Podorlicko 6, 1974, s. 95-112.
- 157) Filosofii studoval na začátku dvacátých let 17. století ve Štýrském Hradci a zde získal mistrovský grad 3. srpna 1622. Nižší svěcení mu bylo uděleno v Praze 21. prosince 1630 a presbyterské o půl roku později 14. června 1631. Písař pražského arcibiskupství poznamenal v ordinační matrice k jeho jménu, že byl doktorem práv. Není nám však známo, kdy a kde je vystudoval, je možné, že absolvoval na některé z univerzit sousedních zemí a teprve potom zakotvil v pražské arcidiecézi. Nemůžeme vyloučit ani tu možnost, že přišel do Čech se svými katolickými rodiči nebo jinými příbuznými už jako malé dítě a potom odešel na studia do ciziny, aby se poté vrátil zpět.
- 158) František Vodička spravoval tři fary - v Novém Městě s filiálkami sv. Václava ve městě a v Křinci, faru v Bohuslavicích s filiálkou Černovice a faru Přepychy s filiálkami Opočno a Křinice. Víme o něm, že na Hradecku působil dvacet let. Knězem byl od 20. března 1628 a už v roce 1631 byl farářem ve východočeských Kněžicích. Svým farníkům však nebyl příliš dobrým vzorem, protože vizitátor o něm tehdy do své zprávy napsal, že měl u sebe mladou dívku, s níž žil. Patronem fary Přepychy a obou filiálek byl hr. Colloredo, patronátní právo u předchozích far uplatňoval hr. z Leslie.
- 159) Do jeho obvodu patřily fary Hostinné, Dolní Olešnice, Horní Brusnice, Chotějovice a Sejfy s filiálkou Horní Čermná a Javorník s filiálkou Forst. Patronem prvních čtyř far byl Vilém Lamboy.
- 160) Byl farářem v Žamberku, Německé a České Rybné s filiálkami Kunvald, Klášterec, Slatín a Přečín na kolatuře hraběte z Bubna. V Žamberku působil od roku 1636.
- 161) Byli to Jiří Stanislav Němec (Germanus), český farář v Hořicích a Mlázo- vicích s filiálním chrámem v Hořicích a Újezdu a farář v Milovicích a Miletíně, který měl v obvodu ještě tři kaple; slezský cisterciák Martin Unibald, farář v Žacléři s filiálkami v Bernarticích a St. Rokytniku a na faře Staré Buky s fil. Maršov a -Sohr-(Bobr?) a křížovník Jakub Jaron, farář ve Velíši a Kostelci se čtyřmi nejmenovanými filiálkami.
- 162) K beneficiu patřily fary Smiřice, Holohlavy, Černilov a filiálky Čibuz, Libřice, Jasenná a šest kaplí.
- 163) F. Krásl, c. d., s. 454.
- 164) Zbývá tři větší benefícia spravovali chlumecký děkan Václav Alexander Baltazar Kopidlantský, novopacký farář Bartoloměj Maximilián Aulík (Oulík či Dvorský) a farář třebechovický Jan Ignác Koule (Caulius).
- 165) Byli to Daniel Karmínský, správce v Dubenci a Lanžově, moravský jezuita Tobiáš Michaelis či Michalův, farář v Kostelci nad Orlicí a Chle- nech a křížovník Jan Václav Hradecký z Choustníkova Hradiště a Heř- manic.
- 166) Jednalo se o faru Pecka s filiální v Radimi pod správou padesátiletého Jana Oldřicha Kaplického z Chlumu, o faru Králíky s filiálkou v Mlad- kově administrovanou benediktinem Pavlem Dahindtenem, o faru Vrchlabí s filiálkou v Dolním Lanově spravovanou Maximiliánem Foggerem a o faru Rokytnice nad Orlicí s filiálkou Neratov vedenou 27 letým Kašparem Vojtěchem Cleseliem.
- 167) U žádného z kaplanů Bonaventury Haidlera a Jiřího Hlasivce neznáme národnost, i když alespoň u posledního z nich můžeme podle příjmení usuzovat na český původ.
- 168) Moravský na rychnovském beneficiu Karla z Kolovrat a Unibald na žacléřském beneficiu.
- 169) Byl děkanem ve Dvoře Králové.
- 170) Farář v Kostelci a Velíši se čtyřmi filiálkami na panství hraběnky Šlikové.
- 171) Spravoval fary Choustníkovo Hradiště a Heřmanice.
- 172) Byl farářem v Horní Brenné, Jilemnici s filiálkou v Lomnici.
- 173) Jedna fara s filiálkou měla nekatolické patronky.
- 174) Tato čísla jsou uvedena na konci protokolu z Hradecka (viz SÚA Praha, APA I, C 109/1, k. 2038, sg. XXXII No 55).

- 175) Teď by se vikariát rozkládal v okresech Mladá Boleslav a sousedních okresech Semily, Jičín, Nymburk a Mělník.
- 176) Jméno nymburského faráře nemůžeme doplnit ani podle Soupisu poddaných podle víry, protože ten Nymburk neuvádí.
- 177) Kolátorem byl Maximilián z Valdštejna.
- 178) Byly to fary Mnichovo Hradiště, Bakov n. Jizerou a Loukov s filiálkami Sezemice a Klášterní Hradiště a fara Doubravice s filiální v Rejšvicích.
- 179) Patřily sem fary Semily, Vysoké, Brod (Železný) a Boskov s filiálními v Ruprechticích, Loukové a Jenišovicích.
- 180) K soboteckému děkanátu byly připojeny fary Osek, Dolní Bousov, Markvartice a filiálky Nepřívětice a Libošovice.
- 181) Na panství Bělá to byly fary Bělá a Kuřívody s filiálkami Okna, Dolní Krupá a Čistá (patronem byl hr. Millesimo Caretto). Dále to byly fary na panství Doksy - Doksy a Dubá s filiálními v Tuhani, Deštné a Bezdědicích pod patronátem Marie Anny Buttlerové. Třetí beneficium na českodubském panství zahrnovalo Český Dub, Osečnou a Hodkovice a dvě filiálky Světlá a Letařovice.
- 182) Podjáhenské svěcení podstoupil v Praze už 8. dubna 1612.
- 183) Spravoval navíc filiálky Bystrice a Drahoraz.
- 184) K faře Mšeno patřila filiální Lobeč.
- 185) Dnes by se rozkládal v západní části okresu Benešov a na východě okresu Příbram.
- 186) Patronem těchto far byl kníže Lobkovic.
- 187) Kolátorem byl Štěpán z Talmberka.
- 188) Spravoval ještě filiální kostel v Olbramovicích.
- 189) Dohledat v Soupisu poddaných chybějící údaj nemůžeme, protože pro Votice se nedochoval.
- 190) Patronem far byl hr. Michna.
- 191) Václav Velešínský byl na kolatuře knížete z Lobkovic duchovním správcem od 15. března 1639 (srv. F. Krás, c. d., s. 229).
- 192) Dnes by se vikariát rozkládal v okresu Rakovník a sousedním okresu Plzeň-sever.
- 193) Pouze fara Senomaty měla za patrona město Rakovník.
- 194) SÚA Praha, SM, R 109/45, Rakovnicko 10 - Křivoklát.
- 195) Srovnej předchozí poznámku.
- 196) SÚA Praha, SM, R 109/45, Rak. 10 - Křivoklát, fol. 54v.
- 197) Vystudoval u jezuitů v Olomouci nejprve rétoriku a bakalářskou zkoušku složil 5. května 1638.
- 198) SÚA Praha, SM, R 109/45, Rakovnicko 5 - Chříč, farář tu nebyl, protože -se tu vychováti nemůže-.
- 199) SÚA Praha, SM, R 109/45, Rakovnicko 20 - Všesulov, kostel a fara byly pusté.
- 200) SÚA Praha, SM, R 109/45, Rakovnicko 7 - Kožlany, fara byla v roce 1649 vypálena nepřítelem.
- 201) SÚA Praha, SM, R 109/45, Rakovnicko 17 - Nové Strašecí.
- 202) Srovnej poznámku 194.
- 203) Soupis křivoklátských poddaných byl sepsán 31. března 1651.
- 204) SÚA Praha, SM, R 109/45, Rakovnicko 9 - Krašov.
- 205) Sociální původ a majetkové poměry kléru v pozdějším období sledují M. Ryantová, Příspěvek k poznání struktury jihočeského světského kléru v období vrcholící rekatolizace. Jihočeský sborník historický 57, 1988, s. 61-74; Z. Kokošková, K problematice nižšího světského kléru v období upevňování výsledků násilné rekatolizace. Sborník prací členů SSM Státního ústředního archivu v Praze 2, 1989, s. 175-179; Z. Končelová, M. Ryantová, Sociálně majetkové poměry duchovních správců pražských magistrátních far v letech 1671 až 1747. Documenta Pragensia 9, 1991, s. 519-534 a E. Maur, Problémy farní organizace pobělohorských Čech. Traditio et cultus (sborník k šedesátinám arcibiskupa Vlka), Miscellanea historica Bohemica, Univerzita Karlova Praha 1993, s. 163-176.

Tabulka

Přehled obsazených a neobsazených far ve vikariátech

Vikariát	počet farářů	obsaz. fary	volné fary
boleslavský	18 + 2 pomocníci	64	18 (1)
budějovický	9 + 3 kaplani	17	0
čáslavský	14	30	5
doupovský	21	54	9
hradecký	31 + 5 kaplanů	134	neued.
horšovskotýnský	26	38	8-10
jindřichohradecký	30 + 1 kaplan	30 + 3 (2)	
kadaňský	19	53	6
krumlovský	38	45	1
loketský	17 + 1 pomocník	38	0
Pardubicko (3)	5 + 2 (4)	39	20
plzeňský	40 + 3 kaplani	70	7
prachatický	35	51	18
vltavský	9	20	9
tachovský	30 + 1 kaplan	57	0

- (1) nezapočteny jsou fíliálky rožd'alovické fary, jejichž počet neznáme
- (2) neznáme rozsah tří beneficí ani jména far
- (3) komorní panství na území chrudimského vikariátu
- (4) faru v Týnci nad Labem s fíliálkami v Kojících a Selmicích přísluhoval děkan z Kolína, v Opatovicích administroval arciděkan z Hradce Králové

Zlataše Kukánová
BERICHTE ÜBER DEN STAND DER PFARREN IN DER
PRAGER ERZDIÖZESE IM JAHRE 1650
Zusammenfassung

Diese Studie betrifft den Stand und die Anzahl der Pfarren im Jahre 1650, unmittelbar nach dem Schluß des Dreißigjährigen Krieges. Die katholische Kirche strebte nach Gesamtübersicht über ökonomische Lage und religiöse Gesinnung der Einwohner im Königreich Böhmen. Zu den wichtigen Bestrebungen in der Kirche gehörten auch Betrachtungen über eigene Reihen, weil die Pfarrer im regelmäßigen Kontakt mit ihren Pfarrkindern standen und so auch großen Einfluß auf die Bevölkerungsansichten ausüben konnten.

Aus der großen Menge der erhaltenen Archivquellen über die verfolgte Thematik der Rekatholisierung Böhmens um die Mitte des 17. Jahrhunderts wurden Berichte über den Stand der Pfarren, sog. Visitationsprotokolle erwählt. Nach der Schlacht am Weißen Berg wurden in Böhmen die Pfarren regelmäßig visitiert. Die kirchlichen Würdenträger visitierten in den Jahren 1624 und 1630 faßt die ganze Erzdiözese. Während des Krieges, im Jahre 1640, wurde die Visitation der Kammergüter vorgenommen. Der Abzug der letzten schwedischen Soldaten aus Böhmen anfangs fünfziger Jahre des 17. Jahrhunderts ermöglichte der Kirche an vorangehende Visitationen anzuknüpfen. Verschiedene Verzeichnisse mit Anführung der Anzahl der Katholiken und Unkatholiken und Berichte über die Visitationen in einzelnen Kreisen wurden dem Erzbischof Ernst von Harrach zur Verfügung gestellt. Die vorwiegende Mehrheit dieser Archivquellen aus dem Jahre 1650 wird im Staatlichen Zentralarchiv in Prag im Archivbestand 'Archiv des Prager Erzbistums I' aufbewahrt.

Es handelt sich um Berichte, die aus dem Duppauer, Kaadner, Elbogner, Pilsner, Tachauer, Bischofteinitzer, Krumauer, Budweiser, Rakonitzer, Prachattitzer, Bunzlauer, Časlauer, Moldauer und Königgrätzer Vikariat und aus der in einem Teil des Chrudimer Vikariats liegenden Kammerherrschaft Pardubitz erhalten geblieben sind. Im Gegenteil fehlen Übersichte aus dem Leitmeritzer, Schlaner, Brdy-Wälder, Kaurzimer, Friedländer Gebiet und einem Teil des Chrudimer Kreises, sowie auch aus Glatz und aus dem Egerland, das ein Reichspfand war. Wir vermissen auch Angaben über den Stand der Prager Pfarren und Kirchen. Die Mehrheit der vermißten Berichte aus den Kreisen und Vikariaten, die im Laufe der fünfziger Jahre visitiert wurden, muß den Forschern durch weitere Informationen aus späterer Zeit ersetzt werden.

Diese Untersuchung legt eine Übersicht für einzelne Vikariate, nämlich über Gebietsumfassung, Größe und Anzahl der besetzten Benefizien und unbesetzten Pfarrämter vor (siehe Tafel). Sie erwähnt auch die Kirchenpatrone, bzw. Anzahl der anvertrauten katholischen und nicht katholischen Seelen. Weiter behandelt sie einzelne Vikare, Ortsabstammung der Pfarrer und Anteil der Welt- und Ordensgeistlichen in den Vikariaten. In einigen Fällen widmet sie Aufmerksamkeit ihrer Ausbildung und der Länge ihrer Tätigkeit in den Pfarrsprengeln oder Gebieten. Die Studie bringt eine Reihe von Informationen aus anderen Quellen weltlicher und Kirchenprovenienz, die sich im Staatlichen Zentralarchiv in Prag und in einigen Gebietsarchiven befinden. (Es handelt sich vor allem um Verzeichnis der Untertanen nach ihrer Glaubensbekenntnis aus dem Jahre 1651, um Ordinationsbücher des Prager Erzbistums, um Universitäts-, Geburts-, Trauungs- und Sterbematrizen, Ordensnekrologe usw.)

Auf Grund der durchgeführten Analyse faßt die Autorin nachstehende Schlußfolgerungen. In der Prager Erzdiözese blieb trotz dem großen Bestreben der nicht katholischen Kirche um die Mitte des 17. Jahrhunderts eine Reihe ihrer Benefizien unbesetzt. In einzelnen Gebieten hat sich verschiedene historische Entwicklung erwiesen. Im Pilsner Gebiet und im Krumauer Vikariat befand sich verhältnismäßig dichtes Netz der Pfarren und kleiner Benefizien, weil in diesen

Gebieten keine Verwaltungsstrukturverletzung während der Hussitenkriege geschah und die Mehrheit der Pfarren unter dem Patronat reicher katholischer Grundherren stand.

Im Nord-, Nordost- und Ostböhmen lebten weiter viele durch Nachbarländer unterstützte Protestanten; vor allem in den Bergstädten im Erzgebirge wurde die Luthers Lehre unter einheimischen und sächsischen Bergleuten unterstützt. In diesen gemischten Nationalitäts- und Sprachgebieten lebte mit ihren Pfarrkindern auch eine Reihe der deutschen Seelsorger. Im Königgrätzer, Bunzlauer und Chrudimer Gebiet entstand Bedarf eines neuen Pfarrnetzausbaues und außerdem große Benefizien als kleinere unter größere Anzahl der Pfarrer einzuteilen. Aus der ganzen Schlußfolgerung gehen am schlimmsten die Kammerherrschaften Pardubitz und Pürlitz hervor, die während des Dreißigjährigen Krieges unerträglich von durchmarschierenden Soldaten gepeinigt und durch Bedürfnisse des Herrschers und der Hofkammer belastet wurden.

Der Mangel an einheimischen Weltgeistlichen wurde mit Hilfe des ausländischen Laienklerus und Ordensbrüder verschiedener Klöster ausgeglichen. Ganze Reihe dieser Pfarrer war in der Erzdiözese nicht fremd, weil sie in Prag die Priesterweihe empfangen oder die jesuitische Akademie in Prag oder in Olmütz absolvierten.

Die Mehrheit der Ordensbrüder verwaltete inkorporierte Pfarren und wirkte behilflich bei den unbesetzten Pfarren der weltlichen Patronen. Dominierende Stellung in Westböhmen im Tachauer Gebiet erreichten die Prämonstratenser Tepl und Kladrauer Benediktiner und im südlichen Teil der Erzdiözese die Zistenzienser (Hohenfurt und Goldene Krone). Im Bunzlauer, Chrudimer und Königgrätzer Vikariat halfen in der Pfarrverwaltung polnische und schlesische Minoriten aus. Die Jesuiten wirkten vielmehr in der Missionstätigkeit oder in Vertretung der langfristig abwesenden oder erkrankten Seelsorger, in eigentliche Pfarrverwaltung haben sie sich nur wenig eingegliedert.

Viele Seelsorger verwalteten lange Jahre nur eine Pfarre und verbrachten meistens ihr Leben in einem Gebiet. Diese Seelsorger entfernten sich aus ihrem Tätigkeitsort nur bei Einberufung der Geistlichen oder bei verschiedenen Verhandlungen in der erzbischöflichen Kanzlei. Für einige von ihnen erwiesen sich vorteilhaft ihre Kenntnisse des Milieus oder der Sprache ihrer Pfarrkinder, weil sie in ihre Geburts- oder Kinderzeitgebiete ernannt wurden. So konnten sie am meisten die Gesinnung der Einwohner zu Gunsten des katholischen Glaubens beeinflussen.

Soweit die Kirche von ihren Seelsorgern positive Erfolge erwartete, so mußte sie den Pfarrern mindestens die nötige Ernährung sichern. Deshalb kann man leicht begreifen, daß bei Auswahl der Pfarren auch die Frage des künftigen Patrons wichtige Rolle spielte. Die Geistlichen bevorzugten die Pfarren mit katholischen Patronen in Gebieten mit ununterbrochener Entwicklung der Pfarrverwaltung. Dagegen schwierigere Stellung hatte ein Seelsorger auf dem Benefiz eines religiös lässigen Kolators.

Aus dieser Studie ergibt sich eine Reihe wichtiger Fragen, die man künftig noch beantworten muß. Die nötige Aufmerksamkeit muß man den ökonomischen Lebensbedingungen der Geistlichen, dieser spezifischen Gesellschaftsschichte, widmen.